

SAHLGRENSKA AKADEMIN
INSTITUTIONEN FÖR VÅRDVETENSKAP OCH HÄLSA

SJUKSKÖTERSORS ATTITYDER GENTEMOT PERSONER MED SUBSTANSBEROENDE

En litteraturöversikt

Jennifer Jarl & Emelie Storm

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och kurs:	Sjuksköterskeprogrammet, OM5250 Examensarbete i omvårdnad
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	HT 2024
Handledare:	Annette Bramstång
Examinator:	Lilas Ali

Institutionen för Vårdvetenskap och hälsa

Förord

Vi vill börja med att varmt tacka vår handledare Annette Bramstång för värdefull vägledning i genomförandet av detta arbete. Vi riktar även tack till personalen vid Göteborgs universitetsbibliotek för ert engagemang och ovärderliga hjälp. Ett stort tack går också till avdelning 363 på Östra sjukhuset, för att vi fick möjlighet att besöka er och få en inblick i arbetet med beroendeproblem hos unga vuxna. Vi är mycket tacksamma för den inspirerande och insiktsfulla diskussion vi haft tillsammans med Alireza Bagheri Varkiany som har över 25 års erfarenhet inom beroendevården. Tack även till Anna Dencker och övriga studenter som deltagit vid grupphandledning och kommit med kloka synpunkter och goda råd.

Till våra vänner, familj och pojkvänner: vi är evigt tacksamma för ert oersättliga tålamod, stöd och uppmuntran som hjälpt oss att fullfölja detta projekt.

Sammanfattning

Bakgrund: Alla sjuksköterskor har ett etiskt och professionellt ansvar att ge alla patienter en jämlik och personcentrerad vård. Trots detta visar studier på att patienterna ofta möter negativa attityder av sjuksköterskor i samband med vård. Omvårdnadsbegreppen personcentrerad vård och lidande har varit de teoretiska utgångspunkterna under arbetet.

Syfte: Belysa sjuksköterskors attityder gentemot patienter med substansbruksproblematik.

Metod: En litteraturoversikt genomfördes, inkluderande elva vetenskapliga originalartiklar med kvalitativ, kvantitativ och mixad metod. Samtliga artiklar har kvalitetsgranskats.

Systematiska sökningar gjordes i databaserna CINAHL, PubMed, PsycINFO och Scopus.

Gemensamma teman identifierades för att sammanställa resultatet. *Resultat:* Sjuksköterskors attityder gentemot personer med substansbrukssyndrom varierar, men är i stort negativa.

Resultatet visade återkommande på stigmatisering och negativa uppfattningar om patientgruppen, men även att personliga och arbetsrelaterade erfarenheter har visat sig bidra till positivare attityder. Det fanns en vilja till att få utbildning inom området för att åstadkomma en kompetenshöjning.

Slutsats: Det förekommer ofta negativa attityder från sjuksköterskor gentemot personer med substansbrukssyndrom. En jämlik vård bygger på ett personcentrerat förhållningssätt med respekt för individen och med utgångspunkt i sjuksköterskans etiska och professionella ansvar. Utbildning, stöd och tydliga riktlinjer kan ge förutsättningarna för sjuksköterskorna att utvecklas samt bidra till att stärka vårdkvaliteten.

Nyckelord: Attityd, beroende, lidande, narkotika, personcentrerad vård, sjuksköterska, substansbrukssyndrom

Innehållsförteckning

Introduktion.....	1
Bakgrund	1
Begreppsförklaring	1
Attityd.....	1
Missbruk	1
Beroende	2
Substansbrukssyndrom och droger	2
DSM-5 och ICD-10.....	2
Förklaringsmodeller till beroende	3
Drabbade personers egna förklaringar.....	4
Prevalens	4
Substansberoende personers erfarenheter av vården.....	5
Vårdpersonalens attityder gentemot personer med substansberoende	6
Personcentrerad vård och arbetssätt	6
Lidande	6
Problemformulering	7
Syfte.....	7
Metod	8
Datainsamling.....	8
Urval	10
Kvalitetsgranskning.....	11
Dataanalys	11
Etik.....	12
Resultat.....	12
Stigmatisering.....	12
Synen på beroende.....	12
Rädsla vid vårdandet	13
En känsla av krävande patienter.....	13
Etiska dilemman	14
Misstro och risk för manipulation.....	14
Professionellt ansvar	14
Erfarenheter, kompetens och motivation	14
Personliga erfarenheter.....	15

Motivation att arbeta med substansberoende	15
Diskussion	15
Metoddiskussion	15
Resultatdiskussion	19
Slutsatser	23
Kliniska implikationer	24
Referenser	26
Bilagor	32

Introduktion

En patient tvingas blotta sig och avlägsna en KAD i trapphuset för att hen inte fick komma in på avdelningen. En annan patient skickas till annan avdelning trots behov av specialiserad vård då personalen inte ville ha hen inlagd på sin avdelning. En tredje patient får sina grundläggande behov försummade och får inte stöd till toaletten för ”hen förtjänar inte hjälp”. Detta är tre situationer vi bevittnat under tidigare verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Det finns en gemensam nämnare hos dessa tre patienter: de hade alla drogproblem, vilket var personalens motivering till sitt agerande.

Som sjuksköterska kommer vi oavsett vart vi arbetar att komma i kontakt med personer med en beroendeproblematik. Utifrån kompetensbeskrivningen av Svensk Sjuksköterskeförening (2023) har alla legitimerade sjuksköterskor ett ansvar att bedriva personcentrerad vård där varje patient blir sedd utifrån dess individuella förutsättningar och behov. Hälso- och sjukvårdslagen (HSL, 2017) framhåller rätten till vård och att vården ska ges på lika villkor med respekt för allas lika värde och individens värdighet. Även genom ICN:s etiska kod (2021) finns ett professionellt ansvar att möta *alla* människor i behov av omvårdnad utan diskriminering och utifrån de mänskliga rättigheterna.

Med utgångspunkt i det ovan nämnda, ser vi ett behov av att vidare belysa sjuksköterskors attityder och bemötande gentemot personer som lider av substansbruksproblematik.

Bakgrund

Begreppsförklaring

Attityd

Ordet *attityd* kan variera i betydelse. Vanligtvis förklaras ordet handla om personers inställningar och uppfattningar om något baserat på erfarenheter eller upplevelser, och som påverkar hur personer handlar (Nationalencyklopedin, u.å.-a). Attityder är även starkt relaterade till samhällsnormer som inte nödvändigtvis är grundade i faktakunskap (Folkhälsomyndigheten, 2024). Lilja och Hellzén (2019) lyfter att värderingar utgör grunden för individens attityder, och att attityden sedan blir ett uttryck för dessa värderingar. En attityd kan vara positiv, negativ eller neutral och kan variera i styrka (Folkhälsomyndigheten, 2024; Nationalencyklopedin, u.å.-a).

Attityder förklaras bestå av tre komponenter: de kognitiva, affektiva och intentionella (Nationalencyklopedin, u.å.-a). Lilja och Hellzén (2019) förklarar att i ett vårdssammanhang kan attityder beskrivas som vårdarens uppfattning om patienten (kognitivt), de känslor som de har gentemot patienten (affektivt) samt hur vårdaren bemöter och agerar mot patienten (intentionellt). En stark negativ attityd kan leda till en fördom, vilket ofta leder till orättvis eller diskriminerande behandling (Folkhälsomyndigheten, 2024; Nationalencyklopedin, u.å.-a). Lilja och Hellzén (2019) belyser även att attityder tycks påverkas av det förhållningssätt som råder på arbetsplatsen.

Missbruk

Ordet *missbruk* definieras enligt nationalencyklopedin som en ”okontrollerad eller överdriven användning av något, vanligen alkohol, narkotika eller andra substanser med euforiserande effekter, men även till exempel mat” (Nationalencyklopedin, u.å.-c). Begreppet används både i det vardagliga talet, lagstiftning och benämning av vårdinsatser. Begreppet ”missbrukare”

som inte sällan används för att beskriva en person med beroendeproblematik eller narkotikabruk har dock en stark negativ laddning och är kopplat till flera negativa karaktärsdrag, vilket även påverkar den drabbade personens självbild och känsla av skam (Johnson m.fl., 2023; Wiklund Gustin, 2024). Den negativa laddningen speglas även i ordet *missbruk*, där ordet i sig antyder en avvikelse från det som anses vara normalt eller acceptabelt, och man frångår begreppet mer och mer (Johnson m.fl., 2023).

Beroende

Begreppet *beroende* skiljer sig från *missbruk* och ses som mindre stigmatiserande, men det finns ingen tydlig gräns då det finns olika definitioner av vad ett beroende är (Johnson m.fl., 2023). En individ kan vara beroende av något för att livet och vardagen ska fungera, såsom en bil för att ta sig till jobbet, men vi skiljer framför allt på att vara bunden av beroendet eller ej, det vill säga om beroendet också är relaterat till en kontrollförlust. Nationalencyklopedin (u.å.-b) beskriver *beroende* som ett ”okontrollerbart begär efter njutnings- eller berusningsmedel”. Vidare förklaras att beroende skiljer sig från missbruk genom att det även innebär en toleransutveckling, abstinenssymtom och förlorad kontroll där rusmedlet blir en allt större del av tillvaron. En människa kan också utveckla ett beroende av andra saker än olika substanser, exempelvis spel eller sex (Wiklund Gustin, 2024; Zou m.fl., 2017).

Substansbrukssyndrom och droger

Substansbrukssyndrom har inom medicin och diagnosticering på senare tid ersatt termerna *missbruk* och *beroende* (Heilig, 2024). Beroendeframkallande medel, eller *droger* med ett annat ord, innefattar en mängd olika substanser. Alkohol, narkotika och psykoaktiva substanser (narkotikaliknande preparat) samt vissa läkemedel ingår, men även nikotin (Franck & Nylander, 2022). I substansrelaterade syndrom i DSM-5 inkluderas tio olika substansgrupper: alkohol; cannabis; hallucinogener; koffein; lösningemedel; opioider; sedativa, hypnotika och anxiolytika; stimulantia; tobak; samt andra eller okända substanser (American Psychiatric Association, 2014).

Utifrån Narkotikastrafflagen (1968) 8§ definieras narkotika som ”läkemedel eller hälsofarliga varor med beroendeframkallande egenskaper eller euforiserande effekter”. Även ämnen och varor som enkelt kan omvandlas till substanser med sådana effekter kan i vissa fall klassas som narkotika och omfattas av lagen.

DSM-5 och ICD-10

Både Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM) och International statistical classification of diseases and related health problems (ICD), är system som används för att diagnostisera och klassificera tillstånd. Skillnaden på dessa två är att DSM främst används inom forskning och psykiatri, medan ICD, utvecklad av WHO, används inom hela den svenska hälso- och sjukvården för att diagnostisera hälsoproblem. I den senaste versionen, DSM-5, har diagnosen *substansbrukssyndrom* ersatt diagnoserna *beroende* och *missbruk*. Dock används fortfarande begreppet missbruk i riktlinjer och rekommendationer utifrån tidigare versioner av DSM (Socialstyrelsen, 2019).

För att kunna sätta diagnosen *beroende* utifrån ICD-10 krävs att tre av sex följande kriterier uppfylls under en 12-månadersperiod; en stark längtan efter drogen; svårigheter att kontrollera intaget; fortsatt bruk trots skadliga effekter; prioritering av droganvändning är högre än andra aktiviteter och förpliktelser; en ökad tolerans; samt fysiska abstinenssymptom (Socialstyrelsen, 2019). Beroendesyndromet kan innefatta en specifik substans, en grupp av

substanser eller en blandning av flera olika, utifrån vilket man kan sätta särskilda underdiagnoser (Socialstyrelsen, u.å.).

I DSM-5 används begreppet *substansbrukssyndrom* för diagnostisering av ”missbruk” som användes i DSM-IV, med olika underkategorier relaterade till olika substanser (Wiklund Gustin, 2024). Substansbrukssyndrom innebär att bruket medför ett lidande och en betydande funktionsnedsättning, och för diagnos krävs att minst två av följande elva kriterier är uppfyllda under en ettårsperiod: substans intas ofta i större mängd eller längre tid än vad som avsetts; önskan om, eller misslyckade försök att begränsa eller kontrollera bruket; mycket tid ägnas åt att skaffa eller använda substans eller återhämta sig från substans effekter; sug efter substans; upprepat bruk vilket leder till misslyckanden inom arbete, skola eller i hemmet; fortsatt bruk trots ständiga eller återkommande problem av social och mellanmännisklig natur; sociala, yrkes- eller fritidsaktiviteter överges eller minskas på grund av substans bruket; upprepat bruk i situationer som medför risk för fysisk skada; fortsatt bruk trots vetskap om bestående eller återkommande fysiska eller psykiska besvär orsakat av bruket; toleransutveckling; samt abstinens (Heilig, 2024).

Beroende på hur många kriterier som uppfylls kan substansbrukssyndromet klassas som lindrigt, medelsvårt eller svårt, där den mildare formen kan jämföras med ett riskbruk. Detta, tillsammans med vilken substans som brukas, förklarar också innebära att patienter som uppfyller kriterierna för diagnos kan se mycket olika ut och lida av olika konsekvenser och problem relaterade till substans bruket (Heilig, 2024).

Förklaringsmodeller till beroende

Olika typer av rusmedel har förekommit genom mer eller mindre hela människans historia. Vilka substanser som brukas förklaras inte bara bero på tillgänglighet utan även legal status, tradition och sociala normer. I Sverige har exempelvis alkohol länge varit lagligt och i stor utsträckning accepterat, medan andra droger däremot inte är det och man vill motverka och bekämpa bruk av dessa (Johnson m.fl., 2023).

Det finns flera teorier kring mekanismen bakom ett beroende, som inte bara påverkar förståelsen för fenomenet beroende och missbruk, utan också lösningar, attityder och bemötande gentemot drabbade personer (McLoughlin, 2024). Historiskt betraktades alkoholberoende som en moralbrist, men på slutet av 1700-talet uppkom tankar om alkoholberoende som sjukdom. Det var först i början av 1900-talet som ”alkoholism” fick fäste och sjukdomsmodellen mer etablerad, även om det moraliska perspektivet på beroende till viss del lever kvar (Johnson m.fl., 2023; Zou m.fl., 2017). Det råder fortfarande delade meningar kring huruvida beroende bör ses som en sjukdom eller ej, men att betrakta och klargöra beroende som en behandlingsbar sjukdom kan ofta minska skuld och skam relaterat till tillståndet (Alborn m.fl., 2023).

Ett beroende utvecklas över tid i relation till individens förhållningssätt till substansen. Denna process påverkas av många olika faktorer i omgivningen och hos personen själv såsom livssituation och sårbarhet (Wiklund Gustin, 2024). Mekanismen bakom beroende är inte helt klarlagd, men hjärnans belöningssystem, dopaminfrisättning, inlärning, samt impulsivitet är viktiga komponenter (Heilig, 2024). Det rådande paradigmet är den biomedicinska modellen för beroendeutveckling (Johnson m.fl., 2023), men andra perspektiv, som inlärningspsykologi och livssituation, kan också förklara beroende (Wiklund Gustin, 2024).

Ur ett medicinsk-biologiskt perspektiv påverkar olika substanser hjärnans lust- och belöningssystem, och fysiologiska symptom såsom abstinens och toleransökning beror på

neuroadaptation (Wiklund Gustin, 2024). Genetik och biologisk ärftlighet har också studerats, men inga specifika genvarianter har kopplats till beroende (Heilig, 2024). Dopamin är en signalsubstans i hjärnan som har en central roll i beroendeutvecklingen genom att skapa känslor av belöning, tillfredsställelse och välbehag. Olika substanser ger upphov till en dopaminfrisättning och hjärnan lär sig sedan att koppla substansbruket till positiva upplevelser (Uhl m.fl., 2019). Regelbundet drogbruk kan leda till dysreglering i belöningsystemet som kan leda till att det drogsökande beteendet tar över och som leder till att personen drabbas av kontrollförlust (Heilig, 2024).

Från ett inlärningspsykologiskt perspektiv förklaras beroende genom positiv och negativ förstärkning. Den förstnämnda hör samman med de välbehagskänslor som substansen medför, medan negativ förstärkning är aktuellt om substansen brukas för att undvika obehagskänslor (Heilig, 2024; Wiklund Gustin, 2024).

Ett tredje perspektiv fokuserar på individens livssituation och livshistoria, där trauma, utanförskap och psykiskt lidande kan vara en bidragande och utlösande faktor. Det kan bidra till att substansbruket används som ett sätt att självmedicinera (Wiklund Gustin, 2024). Den viktigaste miljöfaktorn beskrivs vara tillgången till drogen, och därefter traumatiska livsändelser. Dessutom kan socialt arv och uppväxtmiljö påverka beroendeutvecklingen (Heilig, 2024).

Drabbade personers egna förklaringar

Personer med ADHD och samtidigt alkohol- eller drogbruk beskriver i en svensk studie att substansen ofta var ett redskap och copingstrategi för att hantera och reglera ADHD-relaterade svårigheter, och känna sig mer normal och socialt accepterad (Nehlin m.fl., 2015). Vidare menar de att impulsivitet var en central riskfaktor för utvecklingen av beroendet då substansen gav en omedelbar belönings effekt, vilket ses som en viktig förklaringsmodell till varför personer med ADHD är mer benägna att utveckla beroende. Substansbrukets negativa konsekvenser, såsom försämrad impulskontroll och ökad aggression, skapade en ond cirkel med långsiktiga problem som följd.

I en portugisisk studie av Galvão m.fl. (2018) beskriver deltagarna flera orsaker till beroendet av illegala substanser såsom psykiska och sociala problem, ekonomisk stress och strukturella faktorer. En person nämner att arbetslöshet och skilsmässa ledde till upplevelse av kontrollförlust som i sin tur var bidragande orsak till drogbruk. En annan deltagare nämner att omgivningen var en avgörande faktor och att drogbruk var vanligt förekommande i det utsatta område där han växte upp. Gemensamt för deltagarna i studien var känslor av skuld och skam över drogbruket, och att bruket även medfört negativa sociala konsekvenser som utslutning och stigmatisering.

Prevalens

I Europa är narkotikabruk ett växande problem med ökande risker (European Union Drugs Agency, 2024). Bruket av narkotika återfinns inte enbart i samhällets lägre klasser, utan även bland de högre. Cannabis står för den största delen av bruket, men substansutbudet är stort och det dyker upp nya och lättillgängliga substanser, blandningar eller beredningsformer.

Det är svårt att undersöka exakt hur många som brukar olika substanser då undersökningar kanske inte besvaras helt ärligt med tanke på samhällsnormer och narkotikabruk som illegal handling (Alborn m.fl., 2023). Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, rapporterar dock att det var knappt två procent av den vuxna befolkningen i Sverige som uppfyllde DSM-5-kriterierna för *substansbrukssyndrom* (exkluderat alkohol) år 2021, varav

cirka hälften klassades som milt (CAN, 2022). Folkhälsomyndigheten (2023) rapporterar även att det år 2020 var drygt 70 000 personer i Sverige som hade problematiskt narkotikabruk, det vill säga ett återkommande bruk som orsakar skador och negativa konsekvenser för individen. Detta är ett större antal personer än vad tidigare undersökningar visat, och mycket tyder på att förekomsten underskattats. Det innebär även att det finns ett större behov av vård- och stödinsatser än vad tidigare skattningar indikerat.

Förekomsten av problematiskt narkotikabruk, beroende samt dödlighet är högre hos män än hos kvinnor, men kvinnor ses ändå vara särskilt utsatta och sårbara av narkotikabruket. Det förklaras vara exempelvis sexuellt utnyttjande, samt en annat typ av stigmatisering kring kvinnor med substansberoende jämfört med män (Folkhälsomyndigheten, 2023).

Substansberoende personers erfarenheter av vården

En rapport från forsknings- och utbildningsenheten i Stockholms stad lyfter att den vanligaste orsaken till att personer med allvarligt substansberoende söker vård, är tillfällig lindring av nuvarande situation, inte en långsiktig lösning. Det är nämligen så som missbruksvården tidigare framställts, som den sista resursen för de som står utanför välfärdssamhället. Dock framkommer även att en stark stigmatisering relaterat till missbruksvården medför att många undviker att söka sig till den (Blomqvist, 2007).

I en studie med syfte att undersöka erfarenheterna av stigmatisering hos personer som injicerar droger, rapporterar deltagarna att de ofta känner sig nedvärderade och stigmatiserade vid kontakt med vården (Paquette m.fl., 2018). De beskriver att de får sämre behandling och fördröjd vårdtid, vilket resulterar i att vissa därav väljer att avstå sig från att söka vård på grund av bristande förtroende till vårdpersonal. Det framkommer även att deltagare har blivit nekad att köpa steriliserade sprutor från apotek, och att vissa deltagare känner sig tvingade till att ändra sitt utseende för att inte se ut som en "drogmissbrukare" för att minska risken för att nekas sina inköp och undvika ytterligare stigmatisering.

Det framgår också att deltagare upplever stigmatisering inom läkemedelsassisterad behandling, särskilt i samband med metadonprogram. Inom olika stödnätverk och stödtjänster accepteras inte metadonbehandling fullt ut. Det har resulterat i att vissa deltagare har undvikit att delta i dessa typer av program och andra stödinsatser, såsom boende och stödgrupper (Paquette m.fl., 2018).

I en annan studie där deltagare har en kombination av kronisk smärta och beroendeproblematik, rapporterar de att de sällan blir tagna på allvar när de söker vård för smärtlindring (St. Marie, 2014). De upplever att vårdpersonal ofta riktar misstankar mot dem och att de måste bevisa att deras smärta är verklig, ofta genom överdrift, för att få tillgång till smärtstillande läkemedel. Inte sällan blir deras smärta underbehandlad samtidigt som patienterna får en misstro mot vården. Deltagare beskriver att deras smärta och beroende förvärras, och att en underbehandlad smärta riskerar att leda till återfall. Vissa deltagare förklarar dessutom att de ibland väljer att avstå från att söka vård för att de inte känner att deras smärta tas på allvar. I stället väljer vissa att behandla sin smärta på egen hand genom att köpa opioder olagligt.

Trots förekomsten av många negativa vårdmöten beskriver vissa deltagare positiva vårdmöten där de har lyckats etablera en förtroendefull relation med vårdpersonal som förstår deras komplexa behov (St. Marie, 2014). Patienterna kände sig hörda och bekräftade vad gäller deras smärta och beroende, som resulterat till en positiv vårdupplevelse och ökad förtroende till vårdpersonal.

Vårdpersonalens attityder gentemot personer med substansberoende

En systematisk översiktsartikel, med fokus på ett västerländskt perspektiv, rapporterar att det ofta förekommer negativa attityder från vårdpersonal gentemot patienter med substansberoende (van Boekel m.fl., 2013). Patienter med substansberoende betraktas ofta som manipulerande, våldsamma, oförsämda eller omotiverade. Det framkommer även att vårdpersonal hade mer negativa attityder mot personer med substansberoende jämfört med annan psykisk ohälsa, och få vårdpersonal rapporterade en positiv inställning till att ta hand om denna patientgrupp. Vårdpersonalens attityder kan bland annat yttra sig genom att de emotionellt distanserar sig från denna patientgrupp och snarare fokuserar på tekniska eller administrativa aspekter. Det resulterar i svårigheter att etablera en förtroendefull och empatisk relation mellan vårdpersonal och patient (van Boekel m.fl., 2013).

Det framkommer att vårdpersonal som har mer erfarenhet av att ha arbetat med eller som har haft en personlig kontakt med droganvändning har positivare attityder gentemot denna patientgrupp (van Boekel m.fl., 2013). Översiktsartikelns resultat visade även att psykiatrivårdspersonal hade positivare attityder och var mindre benägna att vara diskriminerande gentemot patienter med droganvändning. Det framkommer däremot att rättspsykiatriska sjuksköterskor hade mer negativa attityder mot denna patientgrupp.

Personcentrerad vård och arbetssätt

Personcentrerad vård innebär att personal aktivt lyssnar på patientens berättelse för att kunna identifiera dennes resurser och möjligheter för att etablera en välgrundad vårdplan. Partnerskapet mellan person och patient baseras på ömsesidig respekt där personal har förståelse för patientens självkänsla, vilja och önskan till ett meningsfullt liv (Ekman m.fl., 2020). Med en holistisk syn bör man se hela patienten och ta hänsyn till de andliga, existentiella, sociala, psykiska och fysiska behoven (Öhlén & Friberg, 2019). Personcentrerad vård ligger till grund för ett personcentrerat arbetssätt (Ekman m.fl., 2020). Detta bör kompletteras med en familjecentrerad vård (Benzein m.fl., 2019).

Personcentrerad vård vid ett substansberoende kräver att sjuksköterskan förstår på vilket sätt som drogen har fyllt en funktion för personen i fråga. Det är också av stor vikt att sjuksköterskan är medveten om att vägen ur beroendet inte bara handlar om att sluta bruka drogen och stå ut eventuell fysisk abstinens, utan också om att lära sig leva på ett nytt sätt och hitta nya strategier som kan fylla den funktion substansen haft när livet är svårt (Wiklund Gustin, 2024).

Vid ett *personcentrerat arbetssätt* ses patienten som en individ och expert på sina erfarenheter, där fokuset ska ligga på personen bakom sjukdomen (Ekman m.fl., 2020). Patienten ska bli informerad samt får tid och möjlighet till att bli hörd vad gäller hälsotillstånd och behandling. Tillsammans med personalens kunskap om sjukdomen och patientens kunskap om att leva med det, ska en gemensamt individanpassad vårdplan upprättas innefattande mål, strategier, regelbundna uppföljningar och dokumentation.

Lidande

Lidande beskrivs som en fysisk, emotionell eller andlig/existentiell upplevelse (Arman, 2022). Lidande ses som en naturlig del av livet och därav inte som något patologiskt. Det är en subjektiv upplevelse som utformas av den lidandes erfarenheter och omgivning. Lidande kan uppstå när människans inre persona och integritet hotas av förintelse och upplösning. Lidande kan även uppstå av exempelvis sjukdom, smärta, konflikter, social ensamhet, funktionshinder och störningar i relationer.

Som tidigare nämnts finns det olika förklaringsmodeller som kan förklara varför personer börjar att använda droger. Även om användning av droger är ett sätt att hantera lidande, kan det även skapa ett fortsatt lidande där känslor av skuld, dålig självkänsla och förlorad kontroll kan förekomma (Wiklund Gustin, 2019b). Att avsluta sin användning av droger är svårt, och att inte kunna bryta sig loss från dem kan ge ännu en ökad belastning. För att hantera känslor av misslyckande och hjälplöshet kan konsumtionen av droger fortsätta och även öka, och skapa en negativ spiral där droger både lindrar och orsakar lidande.

Ordet lidande kan delas upp i olika kategorier: *sjukdomslidande*, *livslidande* och *vårdlidande*. Sjukdomslidande är relaterat till sjukdomar, behandling och medkommande symtom. Livslidande handlar om personens liv och varierar beroende på vart personen befinner sig i sin livscykel, och handlar om livshändelsen som fortfarande präglar personens livsförståelse trots tillfrisknande. Vårdlidande uppkommer när patienter upplever sig kränkta eller maktlösa i kontakt med vården. När även anhöriga inte får deras oro bekräftade eller ses som en resurs kan detta även skapa ett vårdlidande (Wiklund Gustin, 2019a).

Det betonas att människan ska ses som en helhet och att det är människan som lider, inte kroppen (Arman, 2022). Det subjektiva lidandet ska vara i fokus i vården, snarare än problemet eller sjukdomen i sig som kan vara orsaken för att bevara patientens värdighet och lindra lidande. Den främsta uppgiften inom vården är att lindra lidande, behandla och bota (Wiklund Gustin, 2019a). För att förstå hur patienter upplever sitt lidande behöver vårdpersonal ha kunskap om naturligt lidande, medlidande och omsorg. Sjuksköterskan behöver ha förståelse för hur personer förstår, hanterar och uttrycker sitt lidande på ett icke-dömande sätt samt behöva hjälpa patienten att hitta strategier i hanterande av sitt lidande.

Problemformulering

Sjuksköterskan har ett etiskt och professionellt ansvar att tillhandahålla en personcentrerad och jämlik vård. Trots detta så vittnar många personer med beroendeproblematik om att de möts av negativa attityder från vårdpersonal, vilket kan resultera till ett lidande för patient och anhöriga. Sjuksköterskan har en central roll i att främja hälsa och välbefinnande, där en holistisk omvårdnad står i centrum. Det är därav nödvändigt att undersöka hur dessa attityder kan ta sig i uttryck, samt hur vården kan anpassas för en jämlik och högkvalitativ vård. Sjuksköterskan kan möta patienter med substansberoende oavsett verksamhet som hon eller han arbetar vid. Det är därför av vikt att även den grundutbildade sjuksköterskan besitter kompetenser för att professionellt arbeta och bemöta denna sårbara patientgrupp.

Syfte

Denna litteraturöversikt syftar till att belysa sjuksköterskors attityder gentemot patienter med substansbruksproblematik.

Metod

För att undersöka frågeställningen gjordes en litteraturoversikt och sammanställning av kvalitativa och kvantitativa originalartiklar publicerade i vetenskapliga tidskrifter. När kunskapsläget inom ett forskningsområde ska utforskas och kartläggas är detta en lämplig metod, genom vilken praktiska omvårdnadskonsekvenser kan belysas (Friberg, 2022b; Segesten, 2022b). Detta möjliggör i sin tur utveckling av en evidensbaserad omvårdnad (Olsson & Sörensen, 2021), vilket genomsyras av ett förhållningssätt som strävar efter att tillämpa systematiskt granskade och värderade forskningsresultat och vetenskapliga bevis som grund för vårdbeslut (Dahlborg, 2022).

Datainsamling

Första steget i datainsamlingen var att skapa en struktur av studiens frågeställning med grund i SBU:s (2023) PICO-mall, en akronym för Population, Intervention, Comparison, samt Outcome. Då syftet med denna litteraturoversikt inte var att jämföra uteslöts Comparison och Intervention ersattes av Interest då författarna ansett det som mer passande. Därav användes i stället en PIO-struktur för att forma grunden till sökblock, se tabell 1.

Tabell 1. PIO-struktur.

Population	Interest	Outcome
Sjuksköterskor som kommer i kontakt med patienter med beroendeproblematik	Substansberoende	Attityder och uppfattningar hos sjuksköterskorna

PIO-strukturens komponenter översattes sedan eftersom forskning nästan uteslutande publiceras på engelska (Segesten, 2022a). Därefter togs ämnesord fram för olika databaser, med hjälp av svensk MeSH och databasernas respektive thesaurus, vilka kompletterades med möjligen relevanta engelska synonymer i fritext, inklusive termer med trunkering (*), för träff på olika ändelser (Östlundh, 2022), se tabell 2. I detta fall skedde datainsamling via databaserna PubMed, CINAHL och PsycINFO, vilka författarna ansåg relevanta och de användes då de innehåller litteratur relaterat till medicin, omvårdnad och psykiatri (Karlsson, 2017; Östlundh, 2022). Som tillägg till dessa gjordes även sökning i den tvärvetenskapliga databasen Scopus, vilken inkluderades då det skulle kunna generera artiklar relevanta för omvårdnad (Östlundh, 2022). Scopus har ingen ämnesordlista, där har i stället MeSH-termer använts som inspiration för sökord.

En inledande informationssökning med en boolesk sök teknik genomfördes där sökorden kombinerades med operatoren OR för att skapa sökblock vilka sedan kombinerades med operatoren AND för att skapa en söksträng. Efter en första granskning av träffarna riktades sökblocken till specifika fält i databaserna – titel, abstrakt och ämnesordfältet – för att ytterligare specificera sökningen och få relevanta träffar (Östlundh, 2022). När relevanta artiklar hittades vid den inledande sökningen adderades ytterligare sökord genom de funna artiklarnas rubrik, nyckelord och ämnesord (Karlsson, 2017).

Tabell 2. Sökord.

Databas (Indexerings- system)	PubMed (MeSH)	CINAHL (Subject Headings)	PsycINFO (Thesaurus)
Block 1 (Population)			
Ämnesord	Nurses Nursing Staff Nursing	Nurses	Nurses
Fritextord	Nurs*	Nurs*	Nurs*
Block 2 (Interest)			
Ämnesord	Behavior, Addictive Substance-Related Disorders Opioid-Related Disorders	Substance Use Disorders Narcotics	Substance Use Disorder Substance Related and Addictive Disorders
Snävare ämnesord	Substance Abuse, Oral Substance Abuse, Intravenous Amphetamine- Related Disorders Narcotic-Related Disorders Opium Dependence Heroin Dependence Morphine Dependence Drug users Drug misuse	Substance Abuse Substance Dependence Persons with Substance Use Disorders	Opioid Use Disorder Drug Abuse Drug Usage Drug Addiction Intravenous Drug Usage
Fritextord	Opioid misuse Opioid use disorder Substance dependence Substance addiction Substance abuse Substance use disorder Illicit drugs	Drug user Illicit drugs Drug addiction Drug abuse Opioid use	Illicit drugs Drug user Substance dependence Substance Abuse Opioid misuse
Block 3 (Outcome)			
Ämnesord	Attitude Perception	Attitude	Attitudes
Snävare ämnesord	Attitude of Health Personnel	Attitude of Health Personnel Nurse Attitudes	Health Personnel Attitudes Addiction (Attitudes Toward)

			Drug Usage Attitudes
Fritextord	Perception*	Perception* Perspective*	Perception*

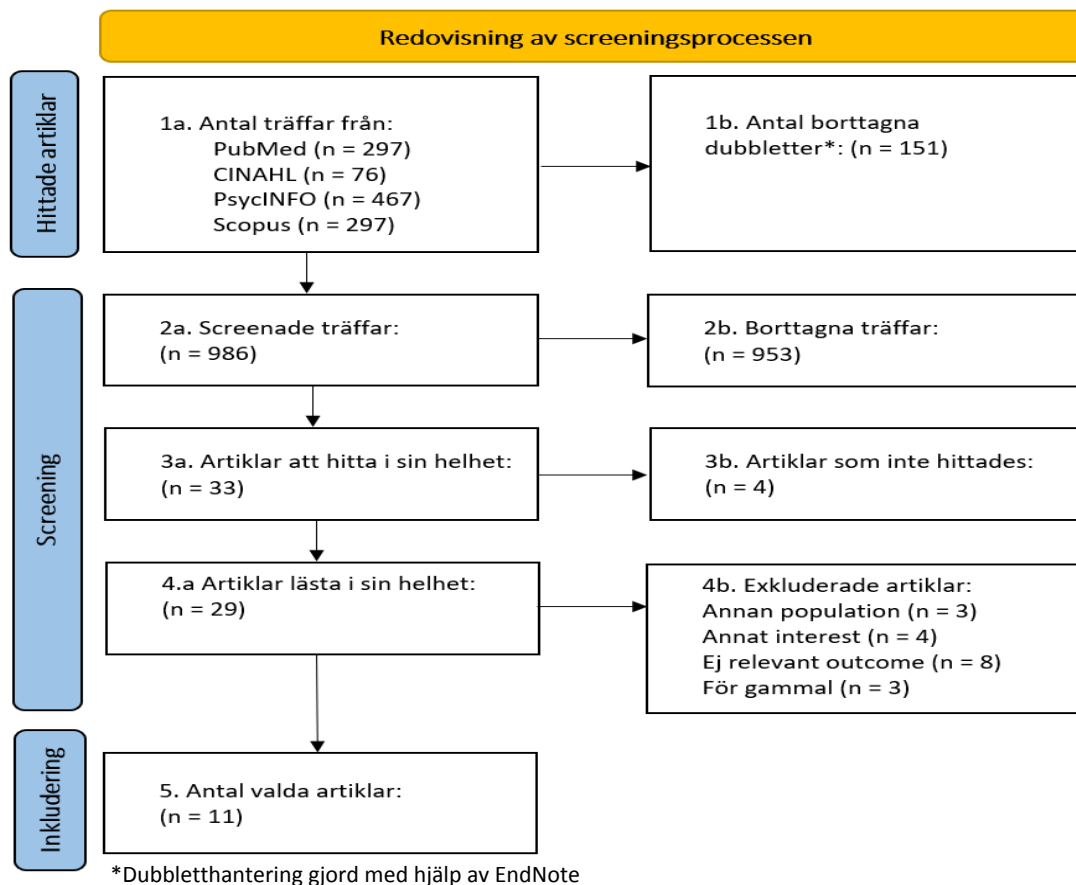
I nästa steg påbörjades huvudsökningarna utifrån olika kombinationer av orden i tabell 2 med samma metod som i de inledande sökningarna. Här inkluderades även operatoren NOT för att exkludera specifika tillstånd och få bättre relevans på sökträffen (Karlsson, 2017). Beroende på funktioner i den specifika databasen riktades sökningen på olika sätt och relevanta filter applicerades. För slutgiltiga sökningar, se bilaga 1.

Urval

Ett första urval av artiklar gjordes utifrån titel och abstract, där endast de artiklar som definitivt inte kan relateras till studiens syfte sållades bort (Rosén, 2017). Inkluderade originalartiklar är publicerade mellan 2013–2024 för att säkerställa att de är aktuella och innehåller uppdaterad forskning. För att få ett bredare och mer mångfacetterat resultat har även artiklar från hela världen inkluderats. För att kunna granska och bedöma artiklarna har språkkriteriet begränsats till engelska och svenska. Artiklarna har även genomgått en godkänd etisk prövning och är peer-reviewed.

Artiklar som innehåller begreppet perspektiv och inställning inkluderades för att få en nyanserad bild av sjuksköterskornas attityder, förutsatt att deras perspektiv kan bidra till en förståelse av och förklaring av sjuksköterskornas attityder i möte med patienter. Studier som inkluderar andra professioner och/eller patienter har också inkluderats i de fall där sjuksköterskornas attityder går att utläsas i resultatet. Sjuksköterskestudenters attityder exkluderades. Artiklar som behandlade attityder gentemot personer under 18 år exkluderades eftersom det kan påverka sjuksköterskornas attityder på ett sätt som annars kan skilja sig från mötet med vuxna. Med samma motivering har gravida, HIV-smittade personer och personer med hepatit C exkluderats. I det sammanställda resultatet exkluderades resultat som berör alkohol, tobak, nikotin, lösningsmedel och koffein. Artiklarna skulle finnas tillgängliga i full text utan krav på betalning för att inkluderas. Slutligen inkluderades elva artiklar, för översikt av screeningprocessen, se figur 1.

Figur 1. PRISMA - flödesschema.

Kvalitetsgranskning

Det första steget i kvalitetsgranskningen av de relevanta artiklarna var att undersöka huruvida de är peer-reviewed eller ej (Karlsson, 2017). I databasen Scopus är samtliga artiklar granskade, i CINAHL och PsycINFO applicerades ”Peer Reviewed” som filter vid sökningen, medan artiklar funna i PubMed undersöktes via Ulrichweb (Karolinska Institutet, 2022) med hjälp av tidskriftens ISSN-nummer.

Även om artiklarna har genomgått peer review finns risk att de inte håller tillräckligt hög kvalitet av olika anledningar och därför krävs en egen granskning (Segesten, 2022a). För den fortsatta kvalitetsgranskningen användes bedömningsunderlag och granskningsmallar av Olsson och Sörensen (2021), se bilaga 3. Bedömningen och poängen som var och en av artiklarna fick beräknades som procent av den möjliga totalpoängen vilket motsvarade en tregradig skala där 80–100% är grad I, 70–79% grad II och 60–69% grad III (Olsson & Sörensen, 2021). För att inkluderas i denna litteraturöversikt krävdes att artikeln hade en procentsats över 70%.

Dataanalys

Första steget i analysen av de inkluderade artiklarnas resultat var att ta ut de delar som var relevant för syftet i varje artikel för sig. Det gjordes efter att författarna enskilt läst igenom och dokumenterat det de ansett relevant, för att därefter diskutera detta gemensamt och sammanställa artiklarnas syfte, metod och resultat i en översiktstabell, se bilaga 2. Därefter utvecklades artiklarnas resultat med exempel i ett separat dokument innan granskning och jämförelse av artiklarna påbörjades. De kvalitativa artiklarna granskades först, och därefter de kvantitativa artiklarna. Innehållet i resultaten som berörde liknande ämnen sorterades i olika

grupper som därefter utvecklades till huvudteman och subteman. Detta gjordes först individuellt av författarna, som sedan diskuterade sina fynd och gruppindelningar för en slutlig analys av artiklarna och resultatets teman (Friberg, 2022b).

Etik

Under examensarbetets gång har författarna tagit hänsyn till forskningsetikens principer. Författarna har aktivt tagit hänsyn till att insamlat data är förenligt med de etiska principerna vad gäller skador och kränkningar (Kjellström, 2017). I arbetet ställdes även etiska krav på de artiklar som inkluderades, där de måste ha etiskt godkännande, alternativt väl motiverade etiska överväganden, samt samtycke hos deltagarna i studien (Mårtensson & Fridlund, 2017).

Inför och under arbetet har en noggrann diskussion förts kring val av begrepp relaterat till stigmatisering av patientgruppen som är aktuell i forskningsfrågan (Kjellström, 2017). Ordet ”missbrukare” har därav uteslutits och ersatts med uttryck såsom patienter med substansbruksproblem, beroendeproblematik, eller *substansbrukssyndrom*.

Resultat

Litteratursökningen resulterade i elva artiklar, varav sju med kvalitativ ansats, tre med kvantitativ ansats och en med mixad metod, som inkluderats i resultatet. Analysen av de inkluderade artiklarna resulterade i tre huvudteman med olika subteman, se tabell 3.

Tabell 3. Teman och subteman.

Teman	Subteman
Stigmatisering	<i>Synen på beroende</i>
	<i>Rädsla vid vårdandet</i>
	<i>En känsla av krävande patienter</i>
Etiska dilemman	<i>Misstro och risk för manipulation</i>
	<i>Professionellt ansvar</i>
Erfarenheter, kompetens och motivation	<i>Personliga erfarenheter</i>
	<i>Motivation att arbeta med substansberoende</i>

Stigmatisering

Synen på beroende

Några sjuksköterskor uttrycker att de ser det som patienternas livsval att bli substansberoende och att de själva ansvarar för sina problem (Curcio m.fl., 2024; Horner m.fl., 2019; Kratovil m.fl., 2023; Pauly m.fl., 2015), vilket speglar den kognitiva komponenten av sjuksköterskornas attityder. Det finns åsikter om att sjuksköterskorna kastar bort sin tid på att hjälpa patienterna samt att det finns en medvetenhet hos vissa sjuksköterskor att de är fördomsfulla mot patientgruppen. Det framkommer samtidigt att en del sjuksköterskor vill hjälpa och de uppger att de ger bra bemötande till alla patienter, oavsett om det föreligger beroendeproblematik eller ej (Bohm m.fl., 2019; Curcio m.fl., 2024; Kitt-Lewis & Adam, 2024; Morley m.fl., 2015; Pauly m.fl., 2015).

En del sjuksköterskor förklarar att de upplever att patienter är svåra att nå emotionellt och beskriver dem som vaksamma och misstänksamma gentemot personalen som ett resultat av deras redan tidigare känsla av sårbarhet och stigmatisering (Horner m.fl., 2019). Vissa sjuksköterskor har en medvetenhet om att sjuksköterskor bidrar till stigmatisering genom deras val av språk och behandling (Kitt-Lewis & Adam, 2024). Trots att många sjuksköterskor är medvetna om sin egen stigmatisering fortsatte en del sjuksköterskor med ett stigmatiserande språk under intervjun. Det framkommer samtidigt att vissa sjuksköterskor mår dåligt över den stigmatisering som uttryckts mot patienterna.

Även om användandet av droger är en olaglig handling, ser en del sjuksköterskor inte droganvändning som en kriminell handling där ett beroende föreligger (Pauly m.fl., 2015). De ser snarare att deras arbete går ut på att hjälpa personer som av olika skäl har hamnat utanför samhället, såsom i fall av drogbruk. Samtidigt uttrycker en del sjuksköterskor i studien en oro över att patienterna ska ses som drogsökande, vilket kan påverka deras möte med vården. Det är ett synsätt som även framkommer hos andra sjuksköterskor (Bohm m.fl., 2019; Curcio m.fl., 2024; Horner m.fl., 2019; Morley m.fl., 2015; Pauly m.fl., 2015).

Rädsla vid vårdandet

Sjuksköterskor upplever en rädsla och oro för sin säkerhet när de ska vårda patienter som befinner sig i ett substansberoende (Horner m.fl., 2019; Mahmoud m.fl., 2024). Det är de affektiva och kognitiva komponenterna i begreppet attityder som sedan uttrycks i handlande. Det förklaras att sjuksköterskorna förlitar sig på säkerhetspersonal vid kontroll av tillhörigheter vid inskrivning samt hanterandet av aggressiva patienter (Horner m.fl., 2019). Patienterna beskrivs oftast som stora och aggressiva män som tenderar att gå emot kvinnlig personal i större utsträckning än de manliga vilket påverkat kvinnornas ångest relaterat till vård av patienter med substansberoende. Sjuksköterskor som arbetar inom medicin och kirurgi upplever en större rädsla att vårda patienter med substansberoende jämfört med psykiatrisjuksköterskor, relaterat till att de upplever patienterna som mer farliga och har därav större benägenhet att hålla ett säkert avstånd vid vårdandet (Mahmoud m.fl., 2024).

En känsla av krävande patienter

Sjuksköterskor upplever en frustration över att patienterna har ett avvikande beteende och inte förhåller sig till avdelningens rutiner, vilket har skapat en ovilja att lägga tid och energi på dessa patienter (Curcio m.fl., 2024). Det framkommer även att sjuksköterskorna finner det svårt att inte vara fördomsfulla.

Sjuksköterskor beskriver svårigheter i att känna medkänsla för patienter med substansberoende då de ofta upplevs som besvärliga (Horner m.fl., 2019; Kratovil m.fl., 2023). Andra sjuksköterskor förklarar även att de många gånger känner en belastning när patienter med beroendeproblematik ofta ber om läkemedel och de uppfattar dem som krävande med orealistiska förväntningar (Horner m.fl., 2019; Johansson & Wiklund-Gustin, 2016; Morley m.fl., 2015). Det har resulterat i att de åsidosätter deras behov och exempelvis avstår från att gå till dem när de larmar på larmklockan.

Sjuksköterskor beskriver dessutom en syn på patienter med substansberoende som manipulativa, aggressiva och ovilliga att samarbeta (Curcio m.fl., 2024; Morley m.fl., 2015; Pauly m.fl., 2015). Det framkommer att en del sjuksköterskor har inställningen att patienterna ockuperar sjukhussängar snarare än att sträva efter återhämtning (Morley m.fl., 2015; Pauly m.fl., 2015). Vid utskrivning upplever sjuksköterskorna både en frustration över att patienter inte vill lämna sjukhuset, och sympati då de förstår svårigheterna i att förlora den värme och trygghet som ett sjukhus kan ge.

Etiska dilemman

Misstro och risk för manipulation

Flera sjuksköterskor uttrycker misstro mot patienter med beroende, och de försöker vara vaksamma på eventuell manipulation och kan ta avstånd från patienten för att skydda sig själva och behålla objektivitet i vården (Bohm m.fl., 2019; Curcio m.fl., 2024; Horner m.fl., 2019; Johansson & Wiklund-Gustin, 2016; Morley m.fl., 2015). Samtidigt menar vissa sjuksköterskor att de vill lita på patienten, även om det ofta blir en besvikelse (Horner m.fl., 2019), och sjuksköterskor som lägger tid och har tillit till patienten kan beskrivas som naiva av sina kollegor (Johansson & Wiklund-Gustin, 2016).

Särskild misstänksamhet mot patienten beskrivs i samband med smärtbehandling då det kan vara ett försök att utnyttja systemet för att få tillgång till läkemedel utan att det egentligen föreligger en medicinsk orsak till smärta (Bohm m.fl., 2019; Curcio m.fl., 2024; Horner m.fl., 2019; Morley m.fl., 2015). Detta leder ibland till att patienten kanske inte får adekvat smärtlindring, trots genuint behov av hjälp (Bohm m.fl., 2019; Horner m.fl., 2019).

En sjuksköterska beskriver en ond cirkel av konflikt och misstro i relationen mellan vårdpersonalen och den drogbrukande patienten, där sjuksköterskans negativa attityd och uppfattning av patienten får patienten att vara mer otrevlig och aggressiv tillbaka (Horner m.fl., 2019).

Professionellt ansvar

Det beskrivs av flera sjuksköterskor som en svår balansgång mellan det professionella ansvaret och att undvika att utsättas för en utmattande emotionell belastning (Horner m.fl., 2019; Johansson & Wiklund-Gustin, 2016; Kitt-Lewis & Adam, 2024). Några sjuksköterskor menar att patienterna har orealistiska förväntningar och krävande förhållningssätt, vilket medför att de vill hålla viss distans och undvika kontakt med patienter som har drogberoende (Johansson & Wiklund-Gustin, 2016). Dessutom påpekar andra sjuksköterskor det etiska dilemmat som uppstår mellan sjuksköterskans ansvar att lindra lidande och deras inställning och hantering av narkotika som smärtbehandling vid tidigare eller pågående substansbruk hos patienten (Bohm m.fl., 2019; Horner m.fl., 2019).

Det råder delade meningar bland sjuksköterskor hur det professionella ansvaret bör ta sig uttryck och i vilken grad personer med substansbruk bör erbjudas en jämlik vård (Bohm m.fl., 2019; Curcio m.fl., 2024; Horner m.fl., 2019; Johansson & Wiklund-Gustin, 2016; Kitt-Lewis & Adam, 2024; Morley m.fl., 2015; Pauly m.fl., 2015). Det finns de sjuksköterskor som menar att denna patientgrupp bör behandlas personcentrerat, holistiskt och som alla andra utifrån vårdbehov, medan andra menar att det är personer som ”söker döden” (Curcio m.fl., 2024, s. 2182) och som inte bör erbjudas statligt finansierad vård. En sjuksköterska belyser samtidigt att diabetes också är en sjukdom som kan vara självförvållad, men att den patientgruppen inte utsätts för samma stigmatisering (Kitt-Lewis & Adam, 2024). Utöver detta rapporterar flera sjuksköterskor att arbetet och professionellt förhållningssätt försvåras av bristande riktlinjer och rutiner kring vård av personer som brukar droger (Bohm m.fl., 2019; Pauly m.fl., 2015).

Erfarenheter, kompetens och motivation

Personliga erfarenheter

Sjuksköterskor som har personlig erfarenhet av beroende, genom egen eller närståendes problematik, tenderar att ha mer empatiska och mindre dömande attityder gentemot patienter med substansberoende (Horner m.fl., 2019; Kitt-Lewis & Adam, 2024; Kratovil m.fl., 2023; Mahmoud m.fl., 2021). Deras erfarenheter av substansbruk har påverkat deras syn på patientgruppen och deras sätt att bemöta dem. Hos de flesta sjuksköterskor med personlig erfarenhet ökade medkänslan och motivationen att arbeta med denna patientgrupp, medan det hos vissa sjuksköterskor också skapat en känsla av ilska och frustration gentemot personer med substansbruk (Kitt-Lewis & Adam, 2024).

Motivation att arbeta med substansberoende

Det framgår att sjuksköterskor har en högre motivation att arbeta med patientgruppen när personliga kopplingar till opioidproblematik förekommer (Mahmoud m.fl., 2021). Andra faktorer som bidrar till en högre motivation är tidigare arbetslivserfarenhet av beroendevård och utbildningsnivå kopplat till beroende (Mahmoud m.fl., 2021, 2024). Även synen på beroende som en sjukdom som kan orsakas av psykosociala faktorer påverkar sjuksköterskors motivation och inställning i vårdandet (Kitt-Lewis & Adam, 2024; Kratovil m.fl., 2023; Mahmoud m.fl., 2024; Pauly m.fl., 2015).

Trygghet i yrkesrollen samt stöd från arbetsplatsen och kontinuerlig utbildning inom området, korrelerar med en högre motivation att arbeta med patientgruppen (Mahmoud m.fl., 2021). Låg motivation till att arbeta med patientgruppen kopplas till negativa attityder där det förekommer uppfattningar om att patienterna är farliga, och där sjuksköterskorna föredrar att hålla ett socialt avstånd. Det framkommer även att synen på att opioidproblematiken som patientens ansvar kan kopplas till låg motivation att ge vård. Däremot konstateras att sjuksköterskans motivation inte har något samband med synen på substansbrukets bakomliggande orsaker. Flera sjuksköterskor upplever en motvilja och ser det som slöseri med tid att vårda dessa patienter på grund av deras avvikande beteende och bristande följsamhet som förekommer på avdelningen (Curcio m.fl., 2024; Pauly m.fl., 2015). Även en aning mindre negativ och mer neutral attityd gentemot patienter med tidigare eller pågående bruk av illegala droger, är förknippat med låg motivation till att arbeta med patientgruppen bland sjuksköterskor (Chu & Galang, 2013).

Diskussion

Metoddiskussion

Arbetets syfte har försökt besvaras genom en litteraturoversikt där författarna följt Segesten (2022b) och Fribergs (2022b) beskrivning och struktur, samt Karlsson (2017) och Östlundhs (2022) metodik för informationssökning. Både kvalitativa och kvantitativa artiklar har inkluderats med utgångspunkt i detta. Arbetets validitet och trovärdighet hade dock kunnat stärkas genom att inkludera studier med samma design och ansats, då det kan bli en svårighet att dra slutsatser av arbetets resultat när studier som använt olika metod och mätinstrument inkluderas (Henricson, 2017).

Syftet med detta arbete var att undersöka attityder hos sjuksköterskor vilket är subjektivt. Därav hade studien kunnat göras som en sammanställning av enbart kvalitativ forskning för att fånga erfarenheter och upplevelser för en ökad förståelse för fenomenet vi vill undersöka (Friberg, 2022a), i detta fall attityder gentemot personer med substansbruk. Inkludering av kvalitativa artiklar möjliggör att kunna ställa fördjupande frågor till deltagarna, och där

deltagarna får utrymme att beskriva sina tankar, känslor och ageranden på ett utförligt sätt (Henricson & Billhult, 2017).

Inkludering av både kvalitativa och kvantitativa artiklar kan medföra ett mer mångfacetterat resultat. Kvantitativa artiklar erbjuder ofta en möjlighet till att få tillgång till ett större antal deltagare, vilket kan ge en bredare översikt över det som vill undersökas (Billhult, 2017). Det möjliggör även en viss anonymitet när deltagarna svarar på enkäter. Däremot finns det nackdelar med att använda sig av kvantitativa artiklar när syftet är att undersöka attityder eftersom redan förvalda frågor inte ger utrymme för ytterligare fördjupning i svaren. Det finns också alltid en risk att frågorna i en enkät är riktade utifrån forskarens perspektiv och en risk att frågorna missuppfattas (Billhult, 2017). I detta arbete finns en viss risk att de kvantitativa artiklarna har vinklat resultatet och därmed påverkar tillförlitligheten negativt, då två av tre kvantitativa artiklar är gjorda av samma huvudförfattare (Mahmoud m.fl., 2021, 2024) och den tredje (Chu & Galang, 2013) håller en medelhög kvalitet.

En annan fråga som uppkommit under arbetets gång är om syftet är bäst besvarat ur sjuksköterskeperspektiv vad gäller attityder. Med tanke på att substansbruk är ett stigmatiserat ämne, finns risken att sjuksköterskorna inte vågar vara helt ärliga i sina svar eftersom de även har ett professionellt ansvar. Avseende attityder hade möjligen patientens upplevelser och perspektiv varit en bättre population att undersöka, med tanke på att attityder vanligen speglar sig i handlingar (Nationalencyklopedin, u.å.-a), för att även förstå den effekt som sjuksköterskors attityder kan ha, vilket en av de inkluderade studierna även undersökt.

Databaserna PubMed, CINAHL, PsycINFO och Scopus användes utifrån dess relevans till omvårdnad och studiens syfte (Karlsson, 2017; Östlundh, 2022), vilket ökar chansen att få relevanta sökträffar och stärker studiens sensitivitet och trovärdighet (Henricson, 2017). I samtliga databaser kunde artiklar relevanta för syftet hittas och studiens sensitivitet stärks även av att flera av studierna återfanns i mer än en huvudsökning.

I början av datainsamlingen gjordes en översikt av möjliga sökord (tabell 2) inspirerad av Karlsson (2017), vilket gav en bra överblick och struktur för den fortsatta datainsamlingen. Ämnesord och fritextord kombinerades och sökningarna riktades mot fälten titel, abstrakt och ämnesord vilket genererade artiklar med bättre relevans utifrån syftet (Karlsson, 2017; Östlundh, 2022). Detta gjordes däremot inte i databasen PsycINFO där sökningen i stället riktades mot allt utom fulltext då inställning för titel, abstract och ämnesord ej var möjlig. Ämnesord har heller inte använts i Scopus men med inspiration av MeSH-termer fungerade sökningarna väl.

Många olika kombinationer av ord har testats i de olika databaserna innan de slutgiltiga sökningarna gjordes vilket gav en större bild av ämnesområdet. Ämnesord såsom *Substance Use Disorder* och dess olika varianter för de olika databaserna har varit grundpelare i sökningarna tillsammans med *Nurses* och *Attitudes* som ämnesord. I sökningarna inkluderades även "Nurs*" för att bredda sökningen och även inkludera de artiklar som inte blivit indexerade med *Nurses* eller liknande i de olika databaserna. Vid val av fritextord inkluderades begreppen *Perception** och *Perspective** för att bredda sökningarna och få tillgång till artiklar som innehåller resultat gällande hur sjuksköterskor tolkar, uppfattar och ser på en situation eller på en patientgrupp utan att begreppet *attityd* använts.

Sökningarna genererade många träffar vilket har sina för och nackdelar. Målet är att antalet träffar ska vara hanterbara att läsas igenom samtidigt som risken för att missa antalet relevanta artiklar ska minimeras (Karlsson, 2017). Under arbetets gång har några slutsökningar varit breda, men ändå bedömts varit hanterbara. Författarna hade initialt svårt

att finna relevanta artiklar och ville därmed minimera risken för att artiklar med relevans missades.

I detta arbete har originalartiklar som är publicerade mellan 2013–2024 inkluderats med motiveringen att få tillgång till uppdaterad forskning. Initialt var inklusionskriteriet 2014–2024, men när de inledande sökningarna genomfördes hittades en översiktsartikel och ett flertal originalartiklar publicerade 2013. I och med att översiktsartikeln var relevant för syftet valdes den att inkluderas. Bedömningen är att det inte bör skilja avsevärt mycket mellan 2013 och 2014 och inklusionskriteriet utökades därför till 2013–2024. I det slutliga arbetet har enbart en artikel använts från 2013 (Chu & Galang, 2013) som dessutom hade medelhög kvalitet. Den hade därför kunnat exkluderas men resultatet skiljer sig inte från de senare publicerade artiklarna och att den är publicerad 2013 bedöms därför inte påverka resultatet negativt.

Några av de artiklar som inkluderats i resultatet nämner inte ”attityd” specifikt, utan begrepp såsom ”perspective” (perspektiv) eller ”perceptions” (uppfattningar). Dessa begrepp är dock nära kopplade till attityd som i grunden handlar om inställning och uppfattning kring någonting baserat på upplevelser och erfarenheter (Nationalencyklopedin, u.å.-a). När artiklar som saknat begreppet ”attityd” analyserats har ändå attityder kunnat identifieras och urskiljas i resultatet vilket gjort att de inkluderats i detta arbete.

I arbetet har patienter med specifikt HIV och hepatit C exkluderats med anledning av att det kan ha påverkat sjuksköterskornas syn på patienterna och deras specifika problematik med substansberoende, just för att dessa sjukdomstillstånd är stigmatiserade i sig själva. Det har lett till att resultatet är baserat på en snävare patientgrupp, men kan även ha lett till ett uteslutande av viktiga perspektiv och erfarenheter med tanke på att många individer har flera bakomliggande diagnoser.

Både grundutbildade sjuksköterskor och specialistsjuksköterskor har inkluderats vilket kan ha en betydelse för resultatet, eftersom utbildning och erfarenheter kan forma attityder och perspektiv gentemot personer med substansberoende, och påverka överförbarheten (Mårtensson & Fridlund, 2017). Däremot möjliggör en mångfaldig inkludering en bredare förståelse för hur utbildning, erfarenhet och arbetsmiljö kan påverka patienter och vårdmetoder, vilket kan ge en insikt i hur vården kan anpassas.

Två av artiklarna som ingick i resultatet är skrivna av samma författare. Med tanke på att det skiljer tre år mellan artiklarna och att syftet i de båda artiklarna är ganska lika, föreligger det en risk för bias eller en ensidig framställning av problematiken. Det skiljer tre år mellan studierna vilket kan bidra till nya insikter, men där risken finns för att den första studien kan ha påverkat den andra genom att till exempel bekräfta resultatet.

Av de elva inkluderade artiklarna är två gjorda i Sverige, en i Italien, en i Storbritannien, samt sju i Nordamerika varav fem i USA och två i Kanada. Dödsfall relaterat till syntetiska opioider såsom fentanyl, är mycket vanligare i Nordamerika än i Europa och även reglering och bruk av cannabis skiljer sig åt (European Union Drugs Agency, 2024). Substance Abuse and Mental Health Services Administration, SAMHSA (2023) kommer årligen med en rapport om drogbruket i USA. År 2022 rapporterades att 9,7 procent av befolkningen över 12 år uppfyllde kriterierna för substansbrukssyndrom, där drygt 6,5 procent kunde delas in i marijuana use disorder. Det är en markant skillnad jämfört med Sveriges knappa 2 procent som uppfyller kriterierna för substansbrukssyndrom (CAN, 2022). Bland unga är det relativt ovanligt att prova narkotika om man jämför Sverige med Europa i övrigt och även i stort är narkotikabruket mindre omfattande (Wahlberg, 2018).

Faktorer som kultur, vårdmodeller och samhällssyn kan variera i de olika länderna vilket kan påverka sjuksköterskornas attityder gentemot personer med ett substansberoende. Det har även en betydelse i hur väl resultatet är överförbart till den svenska sjukvården (Mårtensson & Fridlund, 2017). Fokus kring stöd och behandling kan se olika ut i olika delar av världen. Det kan därför finnas intresse att identifiera skillnader och likheter mellan länderna, som skulle kunna leda till potentiella förbättringar. En studie jämförde sjuksköterskors syn på drogbruk i delstater i USA där legalisering av cannabis ser olika ut vilket hade varit intressant och det kan möjligen tillföra något till denna diskussion. Däremot kunde denna studie tyvärr inte läsas i fulltext och ingen liknande studie har hittats.

De inkluderade studiernas kvalitet har stor påverkan på tillförlitligheten i litteraturöversikten. I denna litteraturöversikt har enbart artiklar som är peer reviewed inkluderats vilket stärker arbetets trovärdighet då artiklarna vetenskapligt granskats av ämneskunniga (Henricson, 2017). Artiklarna har även genomgått en kvalitetsgranskning av båda författarna utifrån mallar av Olsson och Sörensen (2021), se bilaga 3, vilket stärker reliabiliteten i granskningen (Henricson, 2017). Studien med mixad metod kvalitetsgranskades genom att kombinera specifika delar från granskningsmallen för kvantitativa artiklar, såsom statistisk analys, med granskningsmallen för kvalitativa artiklar. Genom det framkom en ny möjlig totalpoäng och en procentsats kunde beräknas utifrån granskningen på samma sätt som för kvantitativa och kvalitativa artiklar.

Två artiklar, den av Chu och Galang (2013) och den av Johansson och Wiklund-Gustin (2016), bedömdes utifrån granskningsmallen ha medelhög kvalitet. Dessa två valdes att inkluderas eftersom de uppfyllde kravet om minst 70 procent av poängen utifrån mallen vilket är högre krav än de Olsson och Sörensen (2021) menar är minimum för att kunna inkludera studien i resultatet.

Chu och Galangs (2013) studie har en kvantitativ metod och brister då det är ett stort bortfall (28 procent) och analys av dess betydelse för resultatet saknas förutom att enbart en enhet inkluderats som kan minska studiens externa validitet (Mårtensson & Fridlund, 2017), samt att resultatbeskrivningen är något knapphändig vilket gör det svårare att tolka resultatet på rättvist och välgrundat sätt. Det finns en risk att bortfallet systematiskt skiljer sig från de som deltog och därmed snedvrider resultatet vilket påverkar studiens interna validitet (Mårtensson & Fridlund, 2017). Däremot har mätverktyget de använt sig av, Drug and Drug Problems Perceptions Questionnaire (DDPPQ), god validitet och reliabilitet.

Studien av Johansson och Wiklund-Gustin (2016) har en kvalitativ metod och brister framför allt kring urvalsbeskrivning och bortfallsanalys. Exempelvis finns ingen beskrivning av inom vilket område de sex intervjuade sjuksköterskorna arbetar eller hur de rekryterats, vilket kan påverka både studiens interna validitet och generaliserbarheten utifrån osäkerheten kring hur representativt urvalet är (Mårtensson & Fridlund, 2017).

Resultatet från dessa två artiklar kompletteras och valideras av resultaten från övriga inkluderade artiklar vars resultat pekar i samma riktning. De har därav valt att inkluderas även om generalisering av resultaten bör ske med viss försiktighet.

Antalet inkluderade artiklar bedöms vara tillräckligt för att kunna besvara syftet. Genom att mängden sökträffar har varit breda men hanterbara har författarna kunnat granska alla artiklar i sökningarna. Det tillsammans med geografisk spridning, olika typer av sjuksköterskor samt kvalitativ design i ett flertal av de inkluderade artiklarna bidrar till en variation i bredd och djup i resultatet som kan besvara syftet.

Dataanalysen gjordes strukturerat med hjälp av en innehållsrikare artikelöversikt än den som återfinns i bilaga 2, utifrån båda författarnas granskning av studierna. Efter att denna tabell sammanställts genomfördes individuell granskning och jämförelse av artiklarna, för att därefter diskutera och jämföra gemensamt för en slutlig analys och tolkning, vilket kan stärka arbetets trovärdighet och pålitlighet (Mårtensson & Fridlund, 2017).

Alla forskare är på något sätt påverkade av sina egna perspektiv och teorier, samt rådande paradigmen inom forskningsområdet (Friberg & Dahlborg, 2022). Det finns även en viss förförståelse kring området redan innan en studie påbörjas, där forskarens egna erfarenheter och värderingar speglas och kan påverka tolkning av forskningsresultatet (Mårtensson & Fridlund, 2017; Priebe & Landström, 2017).

Författarnas förförståelse kring substansbruk består av tidigare erfarenheter från verksamhetsförlagd utbildning, samt en påverkan av samhällets normer och synsätt. Däremot har författarna ingen personlig erfarenhet ur varken patient-, anhörig- eller vårdarperspektiv, och det är därav ingen bias relaterat till det. Förförståelsens påverkan på författarnas tolkning av resultatet motverkades genom att förberedande studera fenomenet ur både patient- och vårdarperspektiv, samt undersöka forskningsämnet med ett så öppet förhållningssätt som möjligt. Dessutom hade författarna förmånen att diskutera tillsammans med en specialistsjuksköterska som har 25 års erfarenhet inom beroendevården inför att arbetet påbörjades. Denna förberedande undersökning för att vidga förförståelsen med fler perspektiv kan stärka arbetets pålitlighet vad gäller dataanalysen (Mårtensson & Fridlund, 2017; Priebe & Landström, 2017).

Författarna har tagit hänsyn till att artiklarna är skrivna på engelska, vilket ej är författarnas modersmål och mindre tolkningsfel kan därför förekomma som även beskrivits av Kjellström (2017). Det bedöms däremot inte ha påverkat resultatet i helhet eftersom texten har diskuterats och översättningshjälp har använts vid behov.

Under arbetets gång har grupphandledning förekommit vid tre tillfällen där två olika handledare och sex övriga studenter deltagit. Vid två tillfällen har detta arbete granskats av en utomstående handledare och två andra studenter som kommit med feedback och synpunkter, vilket stärker studiens trovärdighet och pålitlighet (Henricson, 2017; Mårtensson & Fridlund, 2017).

Endast artiklar som fått tillstånd att genomföras och blivit etiskt godkända har inkluderats i arbetet vilket är en förutsättning för att arbetet ska kunna hålla god vetenskaplig kvalitet (Mårtensson & Fridlund, 2017). Ytterligare en forskningsetisk styrka är att de artiklar som inkluderats har kvalitetsgranskats för att säkerställa att resultatet i så stor mån som möjligt är tillförlitligt. Det kan anses som omoraliskt att genomföra forskning som sprider felaktiga resultat och ej bidrar till omvårdnadsforskning utifrån etiska principer, såsom den att göra gott.

Begreppsmässigt har författarna från start strävat efter att vara konsekventa i sin benämning av personer med substansberoende för att inte uttrycka sig på ett stigmatiserande eller nedlåtande sätt, med hänsyn till principen om rättvisa och att inte skada (Mårtensson & Fridlund, 2017).

Resultatdiskussion

Sammanfattningsvis visar resultatet att sjuksköterskor har blandade attityder och erfarenheter när det gäller att vårda patienter med substansberoende. Många uttrycker stigmatisering och social distansering, där de ser patienter som ansvariga för sitt beroende och ibland tvekar att

ge vård på grund av detta eller oro för manipulation. Det är ett exempel på hur sjuksköterskornas tankar och känslor påverkar hur de handlar. Vissa sjuksköterskor är medvetna om sin egen stigmatisering, men fortsätter använda nedvärderande språk. Rädsla relaterat till patienternas aggressivitet, särskilt bland kvinnliga sjuksköterskor, är också vanlig, och detta kan påverka deras interaktion med patienterna.

Etiska dilemman finns kring att ge god vård utan diskriminering, samtidigt som en frustration och emotionell utmattning kan uppstå när patienter uppfattas som krävande eller manipulativa. Samtidigt har sjuksköterskor ett etiskt ansvar att förhålla sig till, vad gäller att ge en jämlik vård utan diskriminering. Personliga erfarenheter av beroende kan påverka sjuksköterskors inställning och motivation, där de med egna erfarenheter ofta är mer empatiska, medan andra känner ilska eller frustration. Många sjuksköterskor saknar tillräcklig utbildning och stöd för att effektivt hantera patienter med substansberoende, vilket kan påverka både deras motivation och kvaliteten på omvårdnaden.

Emotionell och social distansering har visat sig vara ett återkommande beteende bland sjuksköterskor som kommer i kontakt med personer med substansberoende, och som även lyfts fram av van Boekel m.fl. (2013). De affektiva, kognitiva och intentionella komponenterna av attityder återspeglas i stigmatisering, rädsla och frustration, och där sjuksköterskor väljer att fokusera på annat än patienten. Distanseringen medför en negativ påverkan på patientens psykosociala behov och stöd. Den har även negativ inverkan på möjligheten att etablera en god vårdrelation, vilket är en del av sjuksköterskans ansvar enligt hälso- och sjukvårdslagen, HSL (2017), och patientens behov av stöd och vård riskeras att försummas.

Det är tydligt att sjuksköterskor ofta behandlar personer med beroendeproblematik annorlunda jämfört med de som inte har den problematiken. Det beror i många fall inte på att personerna med substansbruk av medicinska skäl behöver annan typ av omvårdnad, utan på förutfattade meningar och personliga attityder.

Personer som själva har eller har haft problem med substansbruk vittnar om detsamma. Flera deltagare i en studie av Solberg och Nåden (2020) förklarar att de blir behandlade annorlunda jämfört med personer utan beroendeproblem. De betonar samtidigt att det är en fråga om värdighet att bli behandlad med respekt och tillit, och att bli sedd som en individ med eget värde, inte bara som en ”missbrukare”. En deltagare medger att det finns många med substansbruk som ljuger för vårdpersonalen, men att bli trodd är grundläggande för upplevelsen av värdighet, och att ett tidigare substansbruk inte ska avgöra hur man ser på personen.

På ett liknande sätt beskriver deltagare i studier av Balmuth m.fl. (2024) och McCurry m.fl. (2023) att de själva och andra personer med substansbruk ofta blir respektlöst bemötta och sedda som enbart drogsökande. De förklarar vidare att de ofta blir ignorerade eller får annorlunda vård jämfört med personer utan substansbruk vilket ibland kan leda till ett försämrat tillstånd. Det kan även bidra till att personen avstår från att söka vård (Paquette m.fl., 2018; St. Marie, 2014; Vottero m.fl., 2023). I en svensk studie framkommer att enbart 60 procent av drogbrukande och icke-drogbrukande personer utan tvekan skulle söka vård vid en drogrelaterad akut situation (Soussan & Kjellgren, 2019). 32 procent skulle motvilligt söka vård som sista utväg, medan 8 procent helt skulle undvika vården, vilket förklaras kunna bero på bland annat stigma, kriminalisering och andra negativa konsekvenser av att söka vård.

Deltagare i studien av Solberg och Nåden (2020) menar att sjuksköterskornas bristande kunskap om substansberoende är bidragande orsak till att de får ett annorlunda bemötande. Deltagarna i studien av Balmuth m.fl. (2024) rekommenderar, förutom specifik vårdplanering

och en strävan efter individanpassad vård i partnerskap med patienten och närstående, även utbildning kring substansbruk. I studien av McCurry m.fl. (2023) belyser deltagarna samtidigt att sjuksköterskor ofta vill kunna hjälpa, men att de saknar strukturella förutsättningar eller kunskaper om vilket stöd som personen kan erbjudas både inom och utanför vården.

Det är något som framkommer även i detta arbetes resultat, där sjuksköterskor själva menar att de upplever bristande stöd och kunskap kring substansbruk vilket påverkar deras sätt att hantera omvårdnaden av personer med pågående eller tidigare substansbruk. Samtidigt uttrycker flera sjuksköterskor också en vilja att ge god vård till dessa personer och att ytterligare utbildning krävs för det.

Ett återkommande tema i resultatet är att utformandet av sjuksköterskornas attityder och inställningar verkar bero på arbetslivserfarenheter. Det stöds även av van Boekel m.fl. (2013) som har kommit fram till skillnader i attityder mellan olika sjuksköterskor från olika avdelningar. Det skulle vidare kunna kopplas till bristen på utbildning hos sjuksköterskor, vilket har kunnat identifierats gå parallellt med attityder. Genom stöd och utbildning kan sjuksköterskan få ta del av nya perspektiv och få tillgång till verktyg och strategier för att kunna vara förberedda på att möta denna patientgrupp.

Det finns studier med syftet att minska stigmatisering och negativa attityder mot personer med substansbruk hos sjuksköterskor och sjuksköterskestudenter genom olika interventioner. En sådan studie är gjord av Dion och Griggs (2020) i USA, där de undersöker huruvida en fyra timmar lång utbildning påverkade sjuksköterskestudenters attityder och stigmatisering eller inte. Utbildningen bestod av presentationer från experter inom området, anhöriga och personer som själva levt med substansbruk, samt praktiska övningar. Fokus låg på ett icke-dömande och återhämtningsinriktat förhållningssätt. Studiens mätinstrument var DDPPQ, som även använts i av Chu och Galang (2013) och Kratovil m.fl. (2023). Resultatet visar en statistiskt signifikant förbättring av sjuksköterskestudenternas attityder och uppfattningar om personer med substansbrukssyndrom, samt att deras känsla av att vara förberedda och stödda i sina yrkesroller förbättrades signifikant (Dion & Griggs, 2020). Detta tyder på att sådana utbildningsinsatser kan minska stigma och förbättra vårdpersonals attityder gentemot personer med substansbruk, vilket kan leda till bättre omvårdnad och stöd. Även om studiens resultat är baserat på sjuksköterskestudenter, visar resultatet på att utbildningsmetoden är effektiv och det kan även vara överförbart till legitimerade sjuksköterskor. Dessutom menar Vottero m.fl. (2023) att utökad utbildning kring substansbruk bör påbörjas under grundutbildningen för att skapa förutsättningar för att våga möta drabbade patienter som individer och genom det förändra negativa attityder.

En annan studie gjord i Australien av Ford m.fl. (2009) visar däremot att enbart utbildning inte hade en signifikant påverkan på sjuksköterskornas terapeutiska attityder. För att utbildningen ska ha en positiv effekt krävs även stöd i yrkesrollen då dessa två komponenter kompletterar varandra för att förbättra sjuksköterskors förmåga att bemöta patienter med substansbruk. Vid över 20 timmars utbildning på arbetsplatsen samt hög nivå av stöd kunde den terapeutiska attityden signifikant påverkas positivt. Det förbättrade stödet inkluderade möjlighet till diskussion vid emotionellt och psykiskt påfrestande situationer, få vägledning i beslutsfattande i kliniskt komplexa fall, samt tydliggörande av ansvarsområden och förväntningar på sjuksköterskor vid omvårdnad av personer med substansbruk. Även om det inte är en studie med longitudinell design som undersöker sjuksköterskornas attityder över tid, kan det förstås att hög nivå av stöd är avgörande för förändring. Det finns en betydande risk att sjuksköterskor påverkas av samhällsnormer, arbetsplatskultur samt egna värderingar (Folkhälsomyndigheten, 2024; Lilja & Hellzén, 2019), och återfår en negativ attityd en tid

efter att de fått utbildning. Det är där den kontinuerliga fortbildningen och yrkesstödet blir en central del i förbättringsarbetet.

Debriefing på arbetsplatsen nämns även av Vottero m.fl. (2023) som en viktig del i förändringen av attityder. Vidare förklaras att empatiutbildning och utbildning av specialiserade sjuksköterskor kan bidra till förändring och förbättrad vård av patienter med substansbruk. Det baseras på att specialister inom psykiatri tenderar att ha positivare attityder, vilket även går i linje med denna studies resultat.

Resultatet visar på att sjuksköterskans erfarenheter och personliga koppling till substansbruk påverkar attityder och bemötande av patienterna. Vissa sjuksköterskor ser beroende som något som är patientens eget ansvar, vilket kan spegla den moralistiska synen på beroende, där beroendet inte ses som en sjukdom utan ett tecken på svaghet eller dåliga val (Johnson m.fl., 2023; Zou m.fl., 2017).

En förståelse för beroende som fenomen kan påverka sjuksköterskornas förhållningssätt och attityd (McLoughlin, 2024). Även om en studie i resultatet kommer fram till att förklaringsmodeller inte hör ihop med motivation, kan möjligen förhållningssättet påverkas. Om sjuksköterskor antar synen på beroende som en sjukdom som kan drabba alla utifrån en biomedicinsk modell, skulle förståelsen kring manipulation möjligen förändras. Den beroende personen har förlorat kontrollen över drogbruket och hjärnan söker efter en omedelbar belöningsseffekt som drogen kan ge upphov till genom dopaminfrisättning, vilket kan förklara ett manipulativt och impulsivt beteende (Heilig, 2024; Uhl m.fl., 2019; Wiklund Gustin, 2024). Resultatet visar att när synen på beroende förändras, utifrån exempelvis egna erfarenheter, kan ökad empati och positivare attityder uppnås. Det bekräftas även av Vottero m.fl. (2023) som belyser att förståelsen av substansbrukssyndrom som en kronisk sjukdom kan medföra ett mer respektfullt bemötande av patienten och ett samarbete kan etableras.

Det sammanställda resultatet har i stort visat på negativa attityder, vilket inte bidrar till ett partnerskap mellan sjuksköterska och patient. Partnerskapet är en av grunderna i personcentrerad vård och bygger på ett ömsesidigt teamarbete där sjuksköterskan lyssnar och tar hänsyn till patientens upplevelser och kunskaper (Ekman m.fl., 2020). Detta kan inte uppnås om sjuksköterskan inte ser patienten som en jämbördig partner, utan som underlägsen sig själv (Hedman, 2020).

Ett av resultatets stora teman är den komplexa balansgången mellan sjuksköterskors personliga attityder och professionella ansvar, där patienterna ofta ifrågasätts och misstros. *Delegitimation* är ett begrepp som beskriver en situation där personalen inte tror på patientens upplevelser (Ekman m.fl., 2020). Som nämnt ovan menar en person med substansbruk att tilliten är en fråga om värdighet (Solberg & Nåden, 2020). Ekman m.fl. (2020, s. 30) belyser samtidigt att ”personcentrerad innebär en bekräftelse av patientens värdighet och självrespekt”. Därmed frångår sjuksköterskan sitt yrkesetiska ansvar att arbeta utifrån Svensk Sjuksköterskeförenings kompetensbeskrivning (2023) i och med attityden att personer med substansbruk alltid är manipulativa och opålitliga. En sådan attityd strider mot ett personcentrerat förhållningssätt med respekt för varje individs behov, autonomi och värdighet och tyder inte på förmåga att ge vård på lika villkor. Det innebär också en betydande risk att sjuksköterskan avviker från lagstadgade krav i hälso- och sjukvårdslagen (HSL, 2017), såsom att tillgodose patientens behov av trygghet, beakta patientens autonomi, visa respekt för patientens värdighet samt erbjuda vård på lika villkor oavsett individuella faktorer.

Sjuksköterskor uttrycker en rädsla och oro inför att vårda patienter med substansberoende, vilket bidragit till att de vill hålla en viss distans till denna patientgrupp. Genom att sjuksköterskor håller distans och bortprioriterar denna patientgrupps vårdbehov relaterat till

negativa attityder påverkar deras möjligheter att tillämpa en personcentrerad vård och arbetssätt. Sådana handlingar minskar förutsättningarna att få förståelse för patientens situation, och lyssnandet patientens berättelse och hänsyn till patientens livssituation, behov och resurser är en del av personcentrering (Ali & Goulding, 2020; Ekman m.fl., 2020; Wiklund Gustin, 2024; Öhlén & Friberg, 2019). Vidare belyses vikten av att se hela personen samt ta hänsyn till dennes psykiska och sociala behov, vilket det utifrån resultatet finns en medvetenhet kring hos sjuksköterskor, men att det tenderar att förbises i en miljö präglad av rädsla och stigmatisering.

Om sjuksköterskan däremot har positivare attityder som visar sig i tankar, känslor och beteenden, kan en genuin vårdrelation och partnerskap byggas tillsammans med patienten vilket är en förutsättning för att kunna arbeta personcentrerat (Ekman m.fl., 2020). Resultatet visar på att medvetenhet och utbildning är nödvändigt för att motverka de negativa attityder som förekommer gentemot personer med substansberoende. Utbildning kan möjliggöra en förändring i de negativa attityderna, och kan vara avgörande för att kunna implementera en personcentrerad beroendevård. Ali och Goulding (2020) beskriver att personer med psykiatriska sjukdomar ofta nämner att en person med genuin vilja att lyssna och se dem som en individ var nyckeln till framgång när de blickar tillbaka på sin återhämtningsprocess. Detsamma återkommer i en studie av Richelle m.fl. (2024) där deltagare med substansbruk efterfrågar en holistisk och empatisk vård där de bemöts med en icke-dömande attityd utifrån sina individuella behov.

Sjuksköterskornas distansering till patienter med substansbruk som framkommit i resultatet försvårar möjligheterna till förståelse för patienternas lidande och arbetet utifrån en av sjuksköterskans etiska koder; att lindra lidande (International Council of Nurses [ICN], 2021). De negativa attityder som sjuksköterskor har gentemot patientgruppen har visat sig ge uttryck i bland annat stigmatisering vilket påverkar drabbade personers benägenhet att söka vård, vilket framkommer både i resultatet och annan forskning (Paquette m.fl., 2018; St. Marie, 2014; Wiklund Gustin, 2024). Att bemöta patienter med misstro och beskylla dem för deras aktiva val för beroendeutveckling och att de bör ta ansvar för konsekvenserna, nedvärderar patienternas upplevelse av lidande och bidrar till ökat vårdlidande (Wiklund Gustin, 2019a). Vägen ur beroendet sägs börja när personen "nått botten" och lidandet är för stort och intensivt för att hantera på egen hand (Wiklund Gustin, 2024). Om sjuksköterskan då bemöter den drabbade personen med negativ attityd när hen faktiskt söker hjälp, oavsett om det är en somatisk eller psykiatrisk orsak bakom, finns en risk att vårdkontakten blir kontraproduktiv. Hjälpen kan då upplevas som omöjlig att få och upplevelse av utanförskap och lidande ökar ytterligare (Wiklund Gustin, 2024).

Resultatet har även visat att tidigare erfarenheter av substansberoende går parallellt med positiva attityder till att vårda denna patientgrupp. Det påvisar vikten av att kunna ha förståelse och relatera till andras lidande, speciellt när det handlar om en stigmatiserad sjukdom. När sjuksköterskor har negativa attityder riskerar de att förlora möjligheten till att få förståelse för att patienternas handlingar och agerande många gånger grundar sig i ett lidande som de själva försöker hantera, men där deras copingstrategi också förvärrar lidandet (Wiklund Gustin, 2024). En empatisk och holistisk syn på patientgruppen är viktigt för att kunna bemöta patienterna på ett värdigt sätt och för att kunna ge möjlighet till lindrat lidande (Wiklund Gustin, 2019a). Det vittnar även sjuksköterskor om i resultatet, men det omsätts inte alltid i praktik utifrån både sjuksköterske-, och patientperspektiv.

Slutsatser

Sjuksköterskors attityder gentemot patienter med substansbrukssyndrom visar på komplexa professionella utmaningar. Det förekommer negativa attityder i form av fördomar och diskriminerande behandling gentemot patientgruppen, men även positiva attityder som visar på en strävan efter ett respektfullt och jämlikt bemötande. Det sammanställda resultatet visar att attityder kan kopplas till personliga och arbetsrelaterade erfarenheter samt utbildning.

För att skapa positivare attityder gentemot patientgruppen krävs insatser för att minska stigmatisering samt öka medvetenhet, kunskap och förståelse. Sjuksköterskor behöver utbildning om substansberoende, tydliga riktlinjer för omvårdnad, stöd i yrkesrollen samt ökad medvetenhet kring deras egna attityder och hur de uttrycks. Genom att stärka sjuksköterskornas kompetens möjliggörs en mer personcentrerad vård för personer med substansbrukssyndrom där de bemöts med respekt och värdighet utifrån sjuksköterskans etiska och professionella ansvar.

Kliniska implikationer

Det sammanställda resultatet har belyst viktiga aspekter som är betydande för det kliniska arbetet. Sjuksköterskors negativa attityder riskerar att försämra vårdkvaliteten för patienter med substansbrukssyndrom. Det framtagna resultatet visar däremot att ökad kunskap och förståelse kan bidra till en ökad empati och motivation till att arbeta med patientgruppen, och som därav även bidrar till en förbättrad vårdkvalitet. Utbildning med fokus på förståelse och medvetenhet kring patientgruppen och sina egna attityder, samt att ta del av drabbade personers erfarenheter är relevant för att möjliggöra förbättrad vård och omsorg.

Det framkommer även att sjuksköterskor står inför etiska dilemman vid vårdande av personer med substansbrukssyndrom, där bedömning av behandling verkar komplicerat. Att framta riktlinjer som ger stöttning i etiska beslutsprocesser, samt skapa möten där sjuksköterskor tillsammans med kollegor och ledning kan diskutera dilemman, kan möjliggöra vägledning i hanterande av sjuksköterskors beslut och agerande för en värdig omvårdnad. Svensk Sjuksköterskeförening (2024) belyser sjuksköterskans ansvar för omvårdnadens värdegrund, men också att arbetsgivare har ett stort ansvar i etikarbetet i form av bland annat etikstöd. Vidare lyfts att etiskt arbete kräver regelbundna och strukturerade gemensamma reflektioner kring sjuksköterskors värderingar, även om det är tidskrävande, och att det bidrar till ökad etisk kompetens. Svensk Sjuksköterskeförenings etiska råd ger även några förslag på hur de etiska reflektionerna kan utformas, såsom ”etikcafé” utifrån olika teman, och verktyg såsom ”Dialogduken”. Dessutom är kontinuerlig fortbildning kring etiska frågor ett ansvar hos såväl sjukvårdsledning som den enskilda sjuksköterskan utifrån ICN:s etiska kod (2021).

En viktig start för att minska stigmatiseringen kan vara medvetenhet kring det egna språket och hur man som sjuksköterska uttrycker sig bland kollegor och i arbetet med patienten för att förhindra att denne blir mer utsatt än vad hen redan är. Att våga lita på patienten och bjuda in till ett partnerskap där den enskilda individens berättelse sätts i fokus möjliggör även en personcentrerad vård, vilket är en grundläggande komponent i sjuksköterskeprofessionen.

Genom detta arbete kan det konstateras att vidare forskning krävs kring personcentrerad vård av stigmatiserade patientgrupper och interventioner som är effektiva för att förbättra attityder och minska vårdrelaterad stigmatisering av redan utsatta patienter. Ökat fokus på substansbruk i grundutbildningen för sjuksköterskor kan vara effektivt, även om det finns risk att arbetsplatskulturen sedan försvårar förändringsarbetet. Det innebär att fortbildning även krävs för legitimerade sjuksköterskor. Genom det skulle sjuksköterskan kunna få stöd i sin yrkesroll och arbetet utifrån sjuksköterskans kompetensbeskrivning och ICN:s etiska kod. Förhoppningsvis möjliggör det att fler personer kan få tillgång till den vård de har rätt till, ett

värdigt bemötande och behandling utan diskriminering baserad på fördomar och attityder.

Referenser

- Alborn, S.-E., Berglund, K., Boson, K., & Gerdner, A. (2023). *Välja väg: Utredning, stöd och behandling vid alkohol- och narkotikaproblem*. Studentlitteratur.
- Ali, L., & Goulding, A. (2020). Personcentrering vid psykisk ohälsa. I I. Ekman (Red.), *Personcentrering inom hälso- och sjukvård: Från filosofi till praktik* (2 uppl., s. 299–316). Liber.
- American Psychiatric Association. (2014). Substansrelaterade syndrom och beroendesyndrom (J. Herlofson, Övers.). I *Mini-D 5: Diagnostiska kriterier enligt DSM-5* (s. 193–237). Pilgrim Press.
- Arman, M. (2022). Lidande och lindrat lidande. I L. Wiklund Gustin & M. Asp (Red.), *Vårdvetenskapliga begrepp i teori och praktik* (3 uppl., s. 167–177). Studentlitteratur.
- Balmuth, E. A., Iyer, S., Scales, D. A., & Avery, J. (2024). Perspectives and Recommendations from Hospitalized Patients with Substance Use Disorders: A Qualitative Study. *Journal of General Internal Medicine*, 39(11), 2087–2096. <https://doi.org/10.1007/s11606-024-08745-3>
- Benzein, E., Hagberg, M., & Saveman, B.-I. (2019). Familj och sociala relationer. I F. Friberg & J. Öhlén (Red.), *Omvårdnadens grunder: Perspektiv och förhållningssätt* (3 uppl., s. 97–113). Studentlitteratur.
- Billhult, A. (2017). Enkäter. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (2 uppl., s. 121–131). Studentlitteratur.
- Blomqvist, J. (2007). *Alkohol- och narkotikaproblem: Några aktuella utmaningar för vårdssystemet* (s. 39–53). Forsknings- och utvecklingsenheten, Stockholms stadsledningskontor.
- Bohm, K., Lund, R., Nordlander, J., & Vicente, V. (2019). Ambulance nurse's experience to relieve pain in patients with addiction problems in Sweden. *International Emergency Nursing*, 46, 100779. <https://doi.org/10.1016/j.ienj.2019.06.002>
- CAN. (2022). *Användning och beroendeproblem av alkohol, narkotika och tobak: En studie med fokus på år 2021 i Sverige* (Rapport 209). Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). <https://www.can.se/app/uploads/2022/03/can-rapport-209-anvandning-och-beroendeproblem-av-alkhol-narkotika-och-tobak.pdf>
- Chu, C., & Galang, A. (2013). Hospital Nurses' Attitudes toward Patients with a History of Illicit Drug Use. *Canadian Nurse*, 109(6), 29–34.
- Curcio, F., Lommi, M., Zambrano Bermeo, R. N., Esteban-Burgos, A. A., Pucciarelli, G., & Avilés González, C. I. (2024). Identifying and Exploring Jean Watson's Theory of Human Caring in Nursing Approaches for Patients with Psychoactive Substance Dependence in Medical and Surgical Acute Wards. *Nursing Reports*, 14(3), 2179–2191. <https://doi.org/10.3390/nursrep14030162>
- Dahlborg, E. (2022). Kunskap, kunskapsanvändning och kunskapsutveckling. I F. Friberg (Red.), *Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (4 uppl., s. 29–39). Studentlitteratur.
- Dion, K., & Griggs, S. (2020). Teaching Those Who Care How to Care for a Person With Substance Use Disorder. *Nurse Educator*, 45(6), 321–325. <https://doi.org/10.1097/NNE.0000000000000808>

- Ekman, I., Lundberg, M., Lood, Q., Swedberg, K., & Nordberg, A. (2020). Personcentrering—En etik i praktiken. I I. Ekman (Red.), *Personcentrering inom hälso- och sjukvård: Från filosofi till praktik* (2 uppl., s. 27–52). Liber.
- European Union Drugs Agency, EUDA. (11 juni 2024). *Att förstå narkotikasituationen i Europa 2024 – de viktigaste utvecklingarna (Europeisk narkotikarapport 2024)*. Hämtad 20 oktober 2024, från https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2024/drug-situation-in-europe-up-to-2024_sv
- Folkhälsomyndigheten. (17 januari 2024). *Negativa attityder och stigmatisering*. Din psykiska hälsa. Hämtad 12 december 2024, från <https://dinpsykiskahalsa.se/artiklar/vad-paverkar-var-psykiska-halsa/negativa-attityder-och-stigmatisering/>
- Folkhälsomyndigheten. (2023). *Problematisert narkotikabruk i Sverige 2007–2020* (Artikelnummer 23229). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/aa51e219ed2549d78243fb44d5e0e1c3/problematisert-narkotikabruk-i-sverige-2007-2020.pdf>
- Ford, R., Bammer, G., & Becker, N. (2009). Improving nurses' therapeutic attitude to patients who use illicit drugs: Workplace drug and alcohol education is not enough. *International Journal of Nursing Practice*, *15*, 112–118. <https://doi.org/10.1111/j.1440-172X.2009.01732.x>
- Franck, J., & Nylander, I. (2022). Skadligt bruk och beroende. I J. Franck & I. Nylander (Red.), *Beroendemedicin* (3 uppl., s. 27–33). Studentlitteratur.
- Friberg, F. (2022a). Att göra en integrerande sammanställning av kvalitativ forskning – Inspirerad av metasyntes. I F. Friberg (Red.), *Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (4 uppl., s. 169–181). Studentlitteratur.
- Friberg, F. (2022b). Att göra en litteraturoversikt av kvantitativ och kvalitativ forskning. I F. Friberg (Red.), *Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (4 uppl., s. 185–198). Studentlitteratur.
- Friberg, F., & Dahlborg, E. (2022). Teoretiska utgångspunkter i ett litteraturbaserat examensarbete. I F. Friberg (Red.), *Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (4 uppl., s. 57–64). Studentlitteratur.
- Galvão, A. E. O., Saavedra, L., & Cameira, M. (2018). Economic and sociocultural poverty in drug abuse: From individual to sociopolitical responsibility. *Saúde e Sociedade*, *27*(3), 820–833. <https://doi.org/10.1590/s0104-12902018170970>
- Hedman, H. (2020). Patientens – Personens röst. I I. Ekman (Red.), *Personcentrering inom hälso- och sjukvård: Från filosofi till praktik* (2 uppl., s. 11–26). Liber.
- Heilig, M. (2024). Substansrelaterade och addiktiva störningar. I J. Herlofson, L. Ekselius, & M. Åsberg (Red.), *Psykiatri* (3 uppl., s. 385–418). Studentlitteratur.
- Henricson, M. (2017). Diskussion. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (2 uppl., s. 411–419). Studentlitteratur.
- Henricson, M., & Billhult, A. (2017). Kvalitativ metod. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (2 uppl., s. 111–119). Studentlitteratur.

- Horner, G., Daddona, J., Burke, D. J., Cullinane, J., Skeer, M., & Wurcel, A. G. (2019). "You're kind of at war with yourself as a nurse": Perspectives of inpatient nurses on treating people who present with a comorbid opioid use disorder. *PLoS One*, *14*(10), e0224335. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0224335>
- Hälso- och sjukvårdslag, SFS 2017:30. Socialdepartementet. Hämtad 9 december 2024, från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/halso-och-sjukvardslag-201730_sfs-2017-30/#K8
- International Council of Nurses, ICN. (2021). *ICN:s etiska kod för sjuksköterskor* (Svensk sjuksköterskeförening, Övers.). <https://swenurse.se/download/18.7104a0bd1817fce0092f0132/1656659417909/A4%20ICN%20Etiska%20kod%20enkelsidor.pdf>
- Johansson, L., & Wiklund-Gustin, L. (2016). The multifaceted vigilance – nurses' experiences of caring encounters with patients suffering from substance use disorder. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, *30*(2), 303–311. <https://doi.org/10.1111/scs.12244>
- Johnson, B., Richert, T., & Svensson, B. (2023). *Alkohol- och narkotikaproblem* (2 uppl.). Studentlitteratur.
- Karlsson, E. K. (2017). Informationssökning. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (2 uppl., s. 81–96). Studentlitteratur.
- Karolinska Institutet. (4 oktober 2022). *Är artikeln peer reviewed?* Karolinska Institutet Universitetsbiblioteket. Hämtad 29 oktober 2024, från <https://kib.ki.se/soka-vardera/vardera-information/ar-artikeln-peer-reviewed>
- Kitt-Lewis, E., & Adam, M. T. (2024). Nurses' Experiences and Perspectives Caring for People With Substance Use Disorder and Their Families: A Qualitative Descriptive Study. *International journal of mental health nursing*, *10.1111/inm.13435*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/inm.13435>
- Kjellström, S. (2017). Forskningsetik. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (2 uppl., s. 57–80). Studentlitteratur.
- Kratovil, A., Schuler, M. S., Vottero, B. A., & Aryal, G. (2023). Original Research: Nurses' Self-Assessed Knowledge, Attitudes, and Educational Needs Regarding Patients with Substance Use Disorder. *The American Journal of Nursing*, *123*(4), 26–33. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000925496.18847.c6>
- Lilja, L., & Hellzén, O. (2019). Vårdares attityder och stigmatisering. I I. Skärsäter & L. Wiklund Gustin (Red.), *Omvårdnad vid psykisk ohälsa: På grundnivå* (3 uppl., s. 603–616). Studentlitteratur.
- Mahmoud, K. F., Finnell, D. S., Sereika, S. M., Lindsay, D., & Mitchell, A. M. (2024). Comparing Medical-Surgical, Psychiatric–Mental Health, and Addiction Specialty Nurses' Personal Attitudes, Professional Attitudes, and Motivation Toward Working With Individuals With Alcohol and Opioid Use Problems: Implications for the Nursing Workforce Using a Nationwide Sample. *Journal of Nursing Regulation*, *15*(2), 17–27. [https://doi.org/10.1016/S2155-8256\(24\)00052-8](https://doi.org/10.1016/S2155-8256(24)00052-8)

- Mahmoud, K. F., Finnell, D. S., Sereika, S. M., Lindsay, D., Schmitt, K., Cipkala-Gaffin, J., Puskar, K. R., & Mitchell, A. M. (2021). Personal and Professional Attitudes Associated with Nurses' Motivation to Work with Patients with Opioid use and Opioid Use-Related Problems. *Substance Abuse, 42*(4), 780–787. <https://doi.org/10.1080/08897077.2020.1856287>
- McCurry, M. K., Avery-Desmarais, S., Schuler, M., Tyo, M., Viveiros, J., & Kauranen, B. (2023). Perceived stigma, barriers, and facilitators experienced by members of the opioid use disorder community when seeking healthcare. *Journal of Nursing Scholarship: An Official Publication of Sigma Theta Tau International Honor Society of Nursing, 55*(3), 701–710. <https://doi.org/10.1111/jnu.12837>
- McLoughlin, A. (2024). Why do people use drugs? A neglected question. *Irish Journal of Medical Science, 193*(1), 329–333. <https://doi.org/10.1007/s11845-023-03416-4>
- Morley, G., Briggs, E., & Chumbley, G. (2015). Nurses' Experiences of Patients with Substance-Use Disorder in Pain: A Phenomenological Study. *Pain Management Nursing: Official Journal of the American Society of Pain Management Nurses, 16*(5), 701–711. <https://doi.org/10.1016/j.pmn.2015.03.005>
- Mårtensson, J., & Fridlund, B. (2017). Vetenskaplig kvalitet i examensarbete. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (2 uppl., s. 421–436). Studentlitteratur.
- Narkotikastrafflag*, SFS 1968:64. Justitiedepartementet. Hämtad 27 oktober 2024, från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/narkotikastrafflag-196864_sfs-1968-64/
- Nationalencyklopedin. (u.å.-a). *Attityd*. Hämtad 17 oktober 2024, från <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/attityd>
- Nationalencyklopedin. (u.å.-b). *Beroende*. Hämtad 22 oktober 2024, från <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/beroende>
- Nationalencyklopedin. (u.å.-c). *Missbruk*. Hämtad 17 oktober 2024, från <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/missbruk>
- Nehlin, C., Nyberg, F., & Öster, C. (2015). The Patient's Perspective on the Link Between ADHD and Substance Use: A Qualitative Interview Study. *Journal of Attention Disorders, 19*(4), 344–351. <https://doi.org/10.1177/1087054714554618>
- Olsson, H., & Sörensen, S. (2021). Forskning för evidensbaserad vård. I *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv* (4 uppl., s. 275–295). Liber.
- Paquette, C. E., Syvertsen, J. L., & Pollini, R. A. (2018). Stigma at every turn: Health services experiences among people who inject drugs. *International Journal of Drug Policy, 57*, 104–110. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2018.04.004>
- Pauly, B. (Bernie), McCall, J., Browne, A. J., Parker, J., & Mollison, A. (2015). Toward Cultural Safety: Nurse and Patient Perceptions of Illicit Substance Use in a Hospitalized Setting. *Advances in Nursing Science, 38*(2), 121–135. <https://doi.org/10.1097/ANS.0000000000000070>
- Priebe, G., & Landström, C. (2017). Den vetenskapliga kunskapens möjligheter och begränsningar—Grundläggande vetenskapsteori. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (2 uppl., s. 25–40). Studentlitteratur.

- Richelle, L., Kacenelembogen, N., Kornreich, C., & Aron, M. (2024). Expectations and needs of people with illicit substance use disorders in general practice: A qualitative study in Belgium. *BMC Primary Care*, 25(1), 303. <https://doi.org/10.1186/s12875-024-02493-3>
- Rosén, M. (2017). Systematisk litteraturöversikt. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (2 uppl., s. 375–387). Studentlitteratur.
- SBU (2023). *Utvärdering av insatser i hälso- och sjukvården och socialtjänsten: En metodbok*. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). Hämtad 23 oktober 2024, från <https://www.sbu.se/sv/metod/metodboken-2023/?lang=sv&pub=101442>
- Segesten, K. (2022a). Användbara texter. I F. Friberg (Red.), *Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (4 uppl., s. 65–78). Studentlitteratur.
- Segesten, K. (2022b). Att välja ämne och modell för sitt examensarbete. I F. Friberg (Red.), *Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (4 uppl., s. 139–143). Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen. (u.å.). *ICD-10-SE - F10-F19 – Klassifikationer*. Hämtad 22 oktober 2024, från <https://klassifikationer.socialstyrelsen.se/>
- Socialstyrelsen. (2019). *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende. Stöd för styrning och ledning* (Artikelnummer 2019-1-16). <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2019-1-16.pdf>
- Solberg, H., & Nåden, D. (2020). It is just that people treat you like a human being: The meaning of dignity for patients with substance use disorders. *Journal of Clinical Nursing*, 29(3-4), 480–491. <https://doi.org/10.1111/jocn.15108>
- Soussan, C., & Kjellgren, A. (2019). Alarming attitudinal barriers to help-seeking in drug-related emergency situations: Results from a Swedish online survey. *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidskrift: NAT*, 36(6), 532–541. <https://doi.org/10.1177/1455072519852837>
- St. Marie, B. (2014). Health Care Experiences when Pain and Substance Use Disorder Coexist: "Just Because I'm an Addict Doesn't Mean I Don't Have Pain". *Pain Medicine*, 15(12), 2075–2086. <https://doi.org/10.1111/pme.12493>
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration, SAMHSA. (2023). *Key Substance Use and Mental Health Indicators in the United States: Results from the 2022 National Survey on Drug Use and Health* (Artikelnummer PEP23-07-01–006, NSDUH Series H-58). Center for Behavioral Health Statistics and Quality, Substance Abuse and Mental Health Services Administration. <https://www.samhsa.gov/data/sites/default/files/reports/rpt42731/2022-nsduh-nnr.pdf>
- Svensk sjuksköterskeförening. (2023). *Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska*. Hämtad 4 oktober 2024, från <https://swenurse.se/download/18.5b9522411887c8d873d5c38a/1686557116681/Kompetensbeskrivning%20legitimerad%20sjuksko%CC%88terska.pdf>
- Svensk sjuksköterskeförening. (2024). *Värdegrund i praktiken*. Hämtad 11 december 2024, från <https://swenurse.se/download/18.6dfa5c521927097b99c27b55/1728993921088/Va%CC%88rdegrund%20i%20praktiken.pdf>

- Uhl, G. R., Koob, G. F., & Cable, J. (2019). The neurobiology of addiction. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1451(1), 5–28. <https://doi.org/10.1111/nyas.13989>
- van Boekel, L. C., Brouwers, E. P. M., van Weeghel, J., & Garretsen, H. F. L. (2013). Stigma among health professionals towards patients with substance use disorders and its consequences for healthcare delivery: Systematic review. *Drug and Alcohol Dependence*, 131(1), 23–35. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2013.02.018>
- Vottero, B., Schuler, M., & Kratovil, A. (2023). A model to understand antecedents of nursing attitudes and perceptions influencing outcomes of patients with SUD. *Journal of nursing scholarship: an official publication of Sigma Theta Tau International Honor Society of Nursing*, 55(3), 577–583. <https://doi.org/10.1111/jnu.12829>
- Wahlberg, S. (2018). *Missbruk och beroende i åldern 13–29 år: Så här vänder vi utvecklingen*. Sveriges Kommuner och Regioner, SKR. Hämtad 8 oktober 2024, från https://skr.se/download/18.4829a209177db4e31aa28684/1615213724929/missbruk_beroende_1329_kunskap.pdf
- Wiklund Gustin, L. (2019a). Lidande. I F. Friberg & J. Öhlén (Red.), *Omvårdnadens grunder: Perspektiv och förhållningssätt* (3 uppl., s. 409–440). Studentlitteratur.
- Wiklund Gustin, L. (2019b). Omvårdnad vid riskbruk, missbruk och beroende. I I. Skärsäter & L. Wiklund Gustin (Red.), *Omvårdnad vid psykisk ohälsa: På grundnivå* (3 uppl., s. 281–308). Studentlitteratur.
- Wiklund Gustin, L. (2024). Omvårdnad vid skadligt substansbruk och beroende. I J. Molin & L. Wiklund Gustin (Red.), *Omvårdnad vid psykisk ohälsa: På grundnivå* (4 uppl., s. 413–430). Studentlitteratur.
- Zou, Z., Wang, H., d'Oleire Uquillas, F., Wang, X., Ding, J., & Chen, H. (2017). Definition of Substance and Non-substance Addiction. I X. Zhang, J. Shi, & R. Tao (Red.), *Substance and Non-substance Addiction* (1–1010, s. 21–41). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-10-5562-1_2
- Öhlén, J., & Friberg, F. (2019). Person. I F. Friberg & J. Öhlén (Red.), *Omvårdnadens grunder: Perspektiv och förhållningssätt* (3 uppl., s. 311–336). Studentlitteratur.
- Östlundh, L. (2022). Informationssökning. I F. Friberg (Red.), *Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten* (4 uppl., s. 79–108). Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1. Söktabell.

Datum	Databas	Sökning	Begränsningar	Antal träffar
2024-11-06	PubMed	((Nurses[MeSH Major Topic]) OR (Nursing staff[MeSH Terms]) OR (Nurs*[Title/Abstract])) AND ((Substance-Related Disorders[MeSH Terms]) OR (Behavior, Addictive[MeSH Terms]) OR (Narcotic-Related Disorders[MeSH Terms]) OR (Opioid-Related Disorders[MeSH Terms]) OR (Substance Abuse, Oral[MeSH Terms]) OR (Substance Abuse, Intravenous[MeSH Terms]) OR (Amphetamine-Related Disorders[MeSH Terms]) OR (Opium Dependence[MeSH Terms]) OR (Heroin Dependence[MeSH Terms]) OR (Morphine Dependence[MeSH Terms]) OR (Drug users[MeSH Terms]) OR (Drug misuse[MeSH Terms]) OR (opioid misuse[Title/Abstract]) OR (opioid use disorder[Title/Abstract]) OR (Substance dependence[Title/Abstract]) OR (Substance addiction[Title/Abstract]) OR (Substance abuse[Title/Abstract]) OR (Substance use disorder[Title/Abstract])) AND ((Attitude[MeSH Terms]) OR (Attitude*[Title/Abstract]) OR (Perception*[Title/Abstract]))	<u>Year:</u> 2013-2024 <u>Language:</u> English <u>Age:</u> 80 and over: 80+ years, Adult: 19-44 years, Adult: 19+ years, Aged: 65+ years, Middle Aged: 45-64 years, Middle Aged + Aged: 45+ years, Young Adult: 19-24 years	297
2024-11-06	CINAHL	(MH Nurses OR TI Nurs* OR AB Nurs*) AND (MH "Substance Use Disorders" OR MH "Substance Abuse" OR MH "Substance Dependence" OR MH "Persons with Substance Use Disorders" OR AB "Drug use*" OR AB "Drug abuse*" OR AB "illicit drug*" OR AB "opioid use*") AND (MH Attitude OR MH "Nurse Attitudes" OR AB Perception* OR AB Perspective*)	Peer reviewed <u>Year:</u> 2013-2024	76
2024-11-02	PsycINFO	noft("Nurs*" AND ("Substance use disorder" OR "substance related and addictive disorders" OR "Opioid use disorder" OR "drug abuse" OR "drug use*" OR "drug addiction" OR "illicit drug*") AND ("health personnel attitudes" OR "attitude*" OR "addiction (attitude toward)" OR "drug usage attitudes" OR "perception*"))	Peer reviewed <u>Year:</u> 2013-2024 <u>Language:</u> English <u>Age:</u> NOT (Adolescence (13-17 yrs) AND Childhood (birth-12 yrs)	467

			AND School Age (6-12 yrs) AND Neonatal (birth-1 mo) AND Infancy (2-23 mo) AND Preschool Age (2-5 yrs))	
2024-11-05	Scopus	(TITLE-ABS-KEY ("nurse*") AND TITLE-ABS-KEY ("attitude*" OR "perception*" OR "approach") AND TITLE-ABS-KEY ("substance use disorder" OR "substance abuse" OR "opioid use disorder" OR "drug misuse" OR "drug use*" OR "illicit drug*")) AND (EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "HIV") OR EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "Pregnant Woman") OR EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "Adolescent") OR EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "Pregnancy") OR EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "Pregnancy Complications") OR EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "HIV Infections") OR EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "Child") OR EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "Infant, Newborn") OR EXCLUDE (EXACTKEYWORD , "Newborn"))	<u>Year:</u> 2013-2024 <u>Language:</u> English <u>Subject area:</u> Nursing <u>Document type:</u> Article <u>Keywords excluded:</u> HIV; Pregnant Woman; Adolescent; Pregnancy; Pregnancy Complications; HIV Infections; Child; Infant, Newborn; Newborn	297

Bilaga 2. Artikelöversikt.

Författare År Land	Titel	Syfte	Metod	Urval	Resultat	Kvalitet
Bohm m.fl. 2019 Sverige	Ambulance nurse's experience to relieve pain in patients with addiction problems in Sweden	Beskriva ambulans-sjuksköterskors erfarenheter av att smärtlindra patienter med substansbruks-syndrom.	Kvalitativ deskriptiv studie. Semistrukturerade intervjuer. Induktiv innehålls-analys.	8 ambulans-sjuksköterskor	<ul style="list-style-type: none"> - Utmaningar och misstro kring patientens smärtupplevelse. - Osäkerhet om korrekt smärtbehandling och läkemedelsinteraktioner. - Upplever sig ge bra bemötande till alla patienter, oavsett beroendeproblematik. - Substansberoende patienter upplevs behandlas annorlunda än andra. - Brist på stöd och riktlinjer. 	Grad I, hög
Chu & Galang 2013 Kanada	Hospital Nurses' Attitudes toward Patients with a History of Illicit Drug Use	Beskriva attityder hos sjuksköterskor på en intermedicinsk vårdavdelning gentemot patienter som brukar illegala droger, samt identifiera vilka faktorer som kan påverka attityderna.	Kvantitativ prospektiv tvärsnittsstudie. Enkät - Drug and Drug Problems Perceptions Questionnaire (DDPPQ) med 20 frågor.	73 sjuksköterskor (44 kompletta svar) Bortfall: 29	<ul style="list-style-type: none"> - Genomsnittlig DDPPQ-poäng 62,6 (SD 15,6), där högsta poäng är 140 och höga poäng tyder på negativa attityder. - Poängen tyder på att respondenterna hade en i huvudsak neutral attityd - Inga av de demografiska eller andra variablerna visade sig 	Grad II, medel

					<p>vara signifikant korrelerade med DDPPQ-poängen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Medelpoängen för motivation och stöd i yrkesrollen var relativt höga och kan ses som attitydrelaterade faktorer som hade negativ påverkan på den totala DDPPQ-poängen. 	
<p>Curcio m.fl. 2024 Italien</p>	<p>Identifying and Exploring Jean Watson's Theory of Human Caring in Nursing Approaches for Patients with Psychoactive Substance Dependence in Medical and Surgical Acute Wards</p>	<p>Undersöka sjuksköterskors erfarenheter och omvårdnadsmetoder i vården av patienter med beroende av psykoaktiva substanser på en medicinavdelning och en kirurgavdelning, samt utvärdera om Jean Watsons omvårdnadsteori speglar sig i detta.</p>	<p>Kvalitativ studie. Semistrukturerade intervjuer. Interpretativ fenomenologisk analys.</p>	<p>15 sjuksköterskor, varav: 8 från internmedicin och 7 från medicin-kirurgi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vissa anser att patienterna med beroendeproblematik ska vårdas på samma sätt som patienter utan beroendeproblematik. - Vissa har svårt att förstå deras livsval och lägger ansvaret till problematiken på patienterna. - Många upplever misstro relaterat till försök av manipulation. - Många sjuksköterskor håller en distans till patienterna. - Motvilja till att vårda patienter relaterat till deras avvikande beteenden. - Fördomar och misstro mot patientgruppen. 	<p>Grad I, hög</p>

<p>Horner m.fl. 2019 USA</p>	<p>“You’re kind of at war with yourself as a nurse”: Perspectives of inpatient nurses on treating people who present with a comorbid opioid use disorder</p>	<p>Analysera sjuksköterskors attityder, uppfattningar och utbildningsbehov gällande att vårda patienter med opioidbrukssyndrom på somatiska vårdavdelningar.</p>	<p>Kvalitativ studie. Semistrukturerade intervjuer. Analys utifrån grounded theory.</p>	<p>22 sjuksköterskor, varav: 10 från internmedicin, 3 från barnsjukvården, 5 från kirurgi, samt 4 från annan avdelning (IVA och bemanning)</p>	<p>-Samhällets stigma påverkar interaktionen mellan sjuksköterska och patient. - Misstänksamhet gentemot patienters smärtupplevelser. - Oro över att smärtlindring kan leda till ökat beroende. - Vissa sjuksköterskor upplever utmattning och frustration med krävande patienter. - Förlitar sig på säkerhetspersonal. - Ökad oro, främst bland kvinnliga sjuksköterskor. - Mer medkänsla om beroende ses som en sjukdom snarare än ett val. - Behov av anpassad utbildning, gärna av personer med egna erfarenheter.</p>	<p>Grad I, hög</p>
<p>Johansson & Wiklund-Gustin 2016 Sverige</p>	<p>The multifaceted vigilance– nurses’ experiences of caring encounters with patients suffering from substance use disorder</p>	<p>Beskriva erfarenheter hos sjuksköterskor som arbetar på psykiatriska vårdavdelningar i arbetet med patienter med substansbrukssyndrom.</p>	<p>Kvalitativ studie inspirerad av ”klinisk tillämpningsforskning” där deltagare ses som samarbetare i forskningen.</p>	<p>6 sjuksköterskor</p>	<p>- Medvetenhet om risken för manipulation gör att de upprätthåller en professionell distans för att skydda sig emotionellt. - Vissa sjuksköterskor har förståelse att droganvändning är ett sätt för att lindra lidande.</p>	<p>Grad II, medel</p>

			Reflekterande dialog i grupp vid fyra tillfällen. Innehållsanalys av dialogerna.		<ul style="list-style-type: none"> - Vaksamhet mot manipulerande beteenden för att undvika att betraktas som naiva av kollegor. - Patienter upplevs som krävande. - Behov av att hantera egna reaktioner och undvika känslomässig utmattning. 	
Kitt-Lewis & Adam 2024 USA	Nurses' Experiences and Perspectives Caring for People With Substance Use Disorder and Their Families: A Qualitative Descriptive Study	Utforska sjuksköterskors perspektiv på att vårda patienter med substansbruks-syndrom och deras familjer, inklusive utmaningar, möjligheter, stigma och professionell påverkan.	Kvalitativ deskriptiv studie. Semistrukturerade intervjuer. Induktiv analys utifrån grounded theory och "constant comparison" (ständig jämförelse).	16 sjuksköterskor, varav: 4 från akutmottagning, 2 från medicin/kirurgi, 1 från IVA, 2 från barn-IVA, 3 från psykiatri, 2 från gynekologi, 1 från hemsjukvård, 1 från skolhälsovård	<ul style="list-style-type: none"> - Vissa sjuksköterskor förstå att alla kan drabbas av ett substansberoende. - Arbetet innefattar blandade känslor; medkänsla, stress och frustration. - Egna erfarenheter påverkar hur vården utformas. - Stigmatisering förekommer genom språk, behandling och avdelningskultur. Sjuksköterskor erkänner stigmatisering. - Vissa upplever obehag över den stigmatisering som riktas mot patientgruppen. - Utbildning inom området ökar förberedelse och förståelse. 	Grad I, hög

					- Svårt att balansera professionellt ansvar och egna känslomässiga påfrestningar.	
Kratovil m.fl. 2023 USA	Nurses' Self-Assessed Knowledge, Attitudes, and Educational Needs Regarding Patients with Substance Use Disorder	Undersöka sjuksköterskors självupplevda kunskap och attityd till att vårda patienter med substansbruks-syndrom (SUD) på olika vårdavdelningar. Sekundärt syfte att identifiera sjuksköterskornas behov och preferenser av utbildning.	Mixad metod Tvärsnittsstudie. Enkät för demografi (inklusive öppna frågor relaterade till substansbruk) och DDPPQ. Jämförelser av DDPPQ-poäng mellan olika åldersgrupper och arbetsplatser. Induktiv tematisk analys av svar på öppna frågor.	691 sjuksköterskor, varav: 34% från medicinsk-kirurgiska enheter 23% från IVA, 21% från akutmottagning, 13% från mor- och spädbarnsavdelningar, 8% från psykiatri	- Generellt negativa attityder mot patienter med substansbruksrelaterade problem. - Äldre sjuksköterskor hade mer positiva attityder än yngre. - Sjuksköterskor med personlig erfarenhet av substansbruk rapporterade större empati och mindre dömande inställning. - Mindre empati uppstod när patienter upplevdes som krävande eller oförskämda. - Det finns en önskan om att få bättre förståelse för bakomliggande faktorer till beroendeproblematiken. - Många såg problematiken som ett avsiktligt val snarare än en kronisk sjukdom.	Grad I, hög

Mahmoud m.fl. 2021 USA	Personal and professional attitudes associated with nurses' motivation to work with patients with opioid use and opioid use-related problems	Undersöka samband mellan sjuksköterskornas personliga och professionella attityder och deras motivation att vårda patienter med opioidrelaterad problematik på fyra olika vårdavdelningar.	Kvantitativ deskriptiv korrelationsstudie. Enkät som inkluderat demografi, opioidbruk, attityder och normer. Linjär regressionsanalys, och korrelationsanalys.	234 sjuksköterskor, varav: 47% från psykiatri, 53% från icke-psykiatriska enheter 71% arbetade inom slutenvård	-Sjuksköterskor med personlig koppling eller arbetslivserfarenhet kopplat till substansbruk visade högre motivation att vårda patienter med opioidproblematik. - Rädsla, socialt avståndstagande och syn på personligt ansvar kopplades till låg motivation. - Att betrakta opioidanvändning som en sjukdom eller resultat av psykosociala faktorer ökade motivationen att ge vård. - Fortbildning och andra utbildningsresurser stärkte motivationen. - Trots kunskap och färdigheter kände sjuksköterskorna sig fortfarande obekväma med screening och kortvarig vård, trots motivation.	Grad I, hög
Mahmoud m.fl. 2024 USA	Comparing Medical-Surgical, Psychiatric Mental Health, and Addiction Specialty Nurses'	Jämföra skillnader mellan tre grupper av sjuksköterskor (medicin- och kirurgisjuksköterskor, psykiatrisjuksköterskor	Kvantitativ tvärsnittlig korrelationsstudie. Enkät som inkluderat demografi,	460 sjuksköterskor, varav: 54% från medicin-kirurgi, 27% från psykiatri, 19% från beroende	-Sjuksköterskor inom medicinsk-kirurgi rapporterade minst erfarenhet med patienter med substansberoende, jämfört med psykiatrisjuksköterskor.	Grad I, hög

	Personal Attitudes, Professional Attitudes, and Motivation Toward Working With Individuals With Alcohol and Opioid Use Problems: Implications for the Nursing Workforce Using a Nationwide Sample	samt beroende-sjuksköterskor) när det gäller deras demografiska bakgrund, personliga och professionella attityder och motivation för att vårda personer med alkohol- och opioidbruksproblem.	substansbruk, attityder, motivation och ansvar. Deskriptiv statistisk analys för att undersöka skillnader mellan olika typer av sjuksköterskor.		- Sjuksköterskor från medicinsk-kirurgisk avdelning upplevde patientgruppen som farliga och föredrog att hålla ett avstånd. - Sjuksköterskor från medicinsk-kirurgisk avdelning var mer benägna att skylla patienterna på deras beroende. - Beroendesjuksköterskor rapporterade högre motivation att arbeta med patientgruppen.	
Morley m.fl. 2015 Storbritannien	Nurses' Experiences of Patients with Substance Use Disorder in Pain: A Phenomenological Study	Skapa djupare förståelse för sjuksköterskors erfarenheter av att vårda patienter med substansbruksproblem som har smärta, samt de hinder de upplever i mötet med dessa patienter.	Kvalitativ deskriptiv studie. Semistrukturerade intervjuer. Fenomenologisk analys. Bracketing för att hantera forskarnas förförståelse.	5 sjuksköterskor, varav: 1 från akutmottagning, 1 från utbildning inom hjärta-kärl, 1 från trauma och ortopedi, 1 från akut- och olycksmottagning på fängelse 1 från palliativ vård och smärthantering	- Patienter beskrivs som svåra, manipulativa och ovilliga att samarbeta. - Sjuksköterskor misstänker ofta patienternas smärtangivelser. - Samtidigt betonas vikten av holistisk och individuell behandling. - Patienterna upplevs vara tidskrävande och upptar resurser. - Sympati, men också frustration när patienter	Grad I, hög

					stannar för trygghet och värme på sjukhuset.	
Pauly m.fl. 2015 Kanada	Toward Cultural Safety: Nurse and Patient Perceptions of Illicit Substance Use in a Hospitalized Setting	Undersöka sjuksköterskors och patienters erfarenheter av vård för personer som brukat eller brukar illegala droger, på två medicinska vård-avdelningar och hur olika uppfattningar påverkar vård-kvaliteten, samt identifiera hinder och möjligheter för utveckling. Även utforska vad kulturellt säker vård innebär för drabbade personer, samt hur social utsatthet påverkar detta.	Kvalitativ etnografisk studie. Intervjuer och observationer på avdelningarna. Induktiv tematisk analys och tolkande beskrivande metod. Även granskning av sjukhusets policy-dokument.	34 intervjupersoner, varav 19 sjuksköterskor och 15 patienter.	-Upplever osäkerhet i att hantera droganvändning trots avdelningens policy. - Ingen sjuksköterska såg olaglig droganvändning som en kriminell handling. -Engagemang att stödja marginaliserade patienter. - Oro över att patienter kan stämplas som "drogsökande".	Grad I, hög

Bilaga 3. Granskningsmallar och bedömningsunderlag (Olsson & Sörensen, 2021)

Bedömningsunderlag för vetenskaplig klassificering samt kvalitet avseende studier med kvantitativ och kvalitativ metodansats, utifrån SBU & SSF (1999) och Willam et al., 2016.

Kod och klassificering	Vetenskaplig kvalitet I = Hög kvalitet	II = Medel	III = Låg kvalitet
Randomiserad kontrollerad studie/Randomised controlled trial (RCT) är prospektiv och innebär jämförelse mellan en kontrollgrupp och en eller flera experimentgrupper.	Större välplanerad och väl genomförd multicenterstudie med adekvat beskrivning av protokoll, material och metoder inklusive behandlingsteknik. Antalet patienter/deltagare tillräckligt stort för att besvara frågeställningen. Adekvata statistiska metoder.		Randomiserad studie med få patienter/deltagare och/eller för många delstudier, vilket ger otillräcklig statistisk styrka. Bristfälligt antal patienter/deltagare, otillräckligt beskrivet eller stort bortfall.
Klinisk kontrollerad studie/Clinical controlled trial (CCT) är prospektiv och innebär jämförelse mellan kontrollgrupper och en eller flera experimentgrupper. Är inte randomiserad.	Välplanerad och välgenomförd studie med adekvat beskrivning av protokoll, material och metoder inklusive behandlingsteknik. Antalet patienter/deltagare tillräckligt stort för att besvara frågeställningen. Adekvata statistiska metoder.		Begränsat/för få patienter/deltagare, metoden otillräckligt beskriven, brister i genomförande och tveksamma statistiska metoder.
Icke-kontrollerad studie (P) är prospektiv men utan relevant och samtida kontrollgrupp.	Väldefinierad frågeställning, tillräckligt antal patienter/deltagare och adekvata statistiska metoder.		Begränsat/för få patienter/deltagare, metoden otillräckligt beskriven, brister i genomförande och tveksamma statistiska metoder.
Retrospektiv studie (R) är en analys av historiskt material som relateras till något som redan har inträffat, exempelvis journalhandlingar.	Antal patienter/deltagare tillräckligt stort för att besvara frågeställningen. Väl planerad och välgenomförd studie med adekvat beskrivning av protokoll, material och metoder.		Begränsat/för få patienter/deltagare, metoden otillräckligt beskriven, brister i genomförande och tveksamma statistiska metoder.
Kvalitativ studie (K) är vanligen en undersökning där avsikten är att studera fenomen eller tolka mening, upplevelser och erfarenheter utifrån de utforskades perspektiv. Avsikten kan också vara att utveckla begrepp och begreppsmässiga strukturer (teorier och modeller).	Klart beskriven kontext (sammenhang). Motiverat urval. Välbeskriven urvalsprocess; datainsamlingsmetod, transkriberingsprocess och analysmetod. Beskrivna tillförlitlighets-/reliabilitetshänsyn. Interaktionen mellan data och tolkning påvisas. Metodkritik.		Dåligt/vagt formulerad frågeställning. Patient-/deltagargruppen för otillräckligt beskriven. Metod/analys ej tillräckligt beskriven. Bristfälligt resultatredovisning.

Bedömningsmall för studier med kvantitativ metod

Poängsättning	0	1	2	3
Abstract (syfte, metod, resultat = 3p)	Saknas	1/3	2/3	Samtliga
Introduktion	Saknas	Knapphändig	Medel	Välskriven
Syfte	Ej angivet	Otydligt	Medel	Tydligt
Metod				
Metodval adekvat till frågan	Ej angiven	Ej relevant	Relevant	
Metodbeskrivning (repetitbarhet möjlig)	Ej angiven	Knapphändig	Medel	Utförlig
Urval (antal, beskrivning, representativitet)	Ej acceptabel	Låg	Medel	God
Patienter med t.ex. lungcancerdiagnos	Ej undersökt	Liten andel	Hälften	Samtliga
Bortfall	Ej angivet	> 20 %	5-20 %	< 5 %
Bortfall med betydelse för resultatet	Analys saknas / Ja	Nej		
Etiska aspekter	Ej angivna	Angivna		
Resultat				
Frågeställningen besvarad	Nej	Ja		
Resultatbeskrivning (redovisning, tabeller etc.)	Saknas	Otydlig	Medel	Tydlig
Statistisk analys (beräkningar, metoder, signifikans)	Saknas	Mindre bra	Bra	
Confounders	Ej kontrollerat	Kontrollerat		
Tolkning av resultatet	Ej acceptabel	Låg	Medel	God
Diskussion				
Problemanknytning	Saknas	Otydlig	Medel	Tydlig
Diskussion av egenkritik och felkällor	Saknas	Låg	God	
Anknytning till tidigare forskning	Saknas	Låg	Medel	God
Slutsatser				
Överensstämmelse med resultat (resultatets huvudpunkter belyses)	Slutsats saknas	Låg	Medel	God
Ogrundade slutsatser	Finns	Saknas		
Total poäng (max 47p)	p	p	p	p
				p
Grad I: 80 %				%
Grad II: 70 %				Grad
Grad III: 60 %				
Titel				
Författare				

Bedömningsmall för studier med kvalitativ metod

Poängsättning	0	1	2	3
Abstract (syfte, metod, resultat = 3p)	Saknas	1/3	2/3	Samtliga
Introduktion	Saknas	Knapphändig	Medel	Välskriven
Syfte	Ej angivet	Otydligt	Medel	Tydligt
Metod				
Metodval adekvat till frågan	Ej angiven	Ej relevant	Relevant	
Metodbeskrivning (repetierbarhet möjlig)	Ej angiven	Knapphändig	Medel	Utförlig
Triangulering	Saknas	Finns		
Urval (antal, beskrivning, representativitet)	Ej acceptabel	Låg	Medel	God
Patienter med t.ex. lungcancerdiagnos	Ej undersökt	Liten andel	Hälften	Samtliga
Bortfall	Ej angivet	> 20 %	5-20 %	< 5 %
Bortfall med betydelse för resultatet	Analys saknas / Ja	Nej		
Kvalitet på analysmetod	Saknas	Låg	Medel	Hög
Etiska aspekter	Ej angivna	Angivna		
Resultat				
Frageställningen besvarad	Nej	Ja		
Resultatbeskrivning (redovisning, tabeller etc.)	Saknas	Otydlig	Medel	Tydlig
Tolkning av resultatet (citat, kod, teorier etc.)	Ej acceptabel	Låg	Medel	God
Diskussion				
Problemanknytning	Saknas	Otydlig	Medel	Tydlig
Diskussion av egenkritik och felkällor	Saknas	Låg	God	
Anknytning till tidigare forskning	Saknas	Låg	Medel	God
Slutsatser				
Överensstämmelse med resultat (resultatets huvudpunkter belyses)	Slutsats saknas	Låg	Medel	God
Ogrundade slutsatser	Finns	Saknas		
Total poäng (max 48p)	p	p	p	p
				p
Grad I: 80%				%
Grad II: 70%				Grad
Grad III: 60%				
Titel				
Författare				